

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE MARAMUREȘ
SERIA „COLECȚII MUZEALE“ IV

BAIA MARE

oraș liber regal

VESTIGII ȘI MĂRTURII ISTORICE MEDIEVALE

VIOREL RUSU
LUCIA POP
IOAN BOTIȘ

Editura EUROTIP
BAIA MARE, 2013

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
SERIA „COLECȚII MUZEALE” IV
Editor serie: **Viorel RUSU**

„Proiect editorial finanțat de Administrația Fondului Cultural Național“

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MUZEUL DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE (Maramureș)

Baia Mare oraș liber regal : vestigii și mărturii istorice medievale /

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie ; coord.: Rusu Viorel, Pop Lucia,
Botiș Ioan. - Baia Mare : Eurotip, 2013

ISBN 978-606-617-128-1

I. Rusu, Viorel (coord.)

II. Pop, Lucia (coord.)

III. Botiș, Ioan (coord.)

94(498 Baia Mare)

Redactor: **Oana LEȘIU**

Tehnoredactor: **Florin POP**

Fotografii: **Zamfir ȘOMCUTEAN**

Traducere rezumat: **Rodica SZENTES**

Coperta: **Minerva LUCA**

Tipar: **EUROTIP, Baia Mare**

Preț de vânzare **9,89 lei**

© 2013 - Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

© 2013 - Viorel Rusu

© 2013 - Lucia Pop

© 2013 - Ioan Botiș

BAIA MARE, ORAȘ LIBER REGAL. VESTIGII ȘI MĂRTURII ISTORICE MEDIEVALE

VIOREL RUSU, LUCIA POP, IOAN BOTIȘ

Reconstituirea, chiar secvențială, a trecutului oricărei așezări, presupune apelul la sursele oferite de documente, de artefacte și vestigii. Publicația *Baia Mare, oraș liber regal. Vestigii și mărturii istorice medievale*, din seria „Colecții muzeale” își propune configurarea, în context istoric, a statutului special de care a beneficiat orașul o lungă perioadă de timp.

Colecțiile de bunuri culturale din patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, valorizate prin intermediul acestui demers editorial, doresc să ofere o imagine integratoare asupra identității aparte a orașului Baia Mare, în raport cu alte așezări urbane din Transilvania.

*

Baia Mare a apărut pe harta așezărilor urbane ca urmare a activității de exploatare a minereurilor neferoase, primele informații certe cu privire la mineritul din zonă provenind din secolul al XIV-lea, chiar dacă începuturile medievale ale activităților de acest gen sunt mult mai timpurii, cel puțin din a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Asemenea altor structuri urbane medievale, orașul Baia Mare s-a conturat înaintea emiterii actelor privilegiale de atestare a existenței sale, nefiind o creație a acestora, ci o recunoaștere a unei realități anterioare emiterii lor. Cel mai vechi act, referitor la Baia Mare, al cărui conținut rezumativ îl cunoaștem dintr-un document ulterior, este diploma din 29 mai 1329, prin care regele Ungariei, Carol Robert de Anjou (1301-1342), acorda judei primar al orașelor Baia Mare și Baia Sprie, dreptul de a popula teritoriul împădurit existent între ele, în scopul dezvoltării mineritului din această regiune. Este foarte importantă mențiunea că Baia Mare a apărut de la început în documentele oficiale cu statutul de *civitas*, statut pe care l-a păstrat pe tot parcursul evoluției sale.

Prima diplomă privilegială care poate fi studiată astăzi este cea emisă de cancelaria regelui Ludovic I al Ungariei (1342-1382), la 20 septembrie 1347, la cererea judei Martin, a parohului Ioan, a magistrului Petru și a notarului Ulrich, jurați din Baia Mare și Mina Săsar (*Rivulo Dominarum et Zazarbanya*). Deoarece actul anterior a ars într-un incendiu, regele a emis un nou document privilegial prin care se stabileau hotarele orașului și se acordau locuitorilor numeroase drepturi, printre care: alegerea judei, a juraților și a parohului, asigurarea libertăților individuale, dreptul de a judeca în interiorul orașului „toate pricinile ce se ivesc între ei, deopotrivă cele mari ca și cele mici”, libertatea vămii și desfacerea liberă a vinului sau dreptul de a se fortifica cu ziduri „împotriva năvalei dușmanilor”.

Prin privilegiul de a ține târg anual, timp de cincisprezece zile „fără contenire”, Baia Mare a devenit *primul oraș din Transilvania care a primit acest drept*, înaintea Bistriței (1353) sau a Brașovului (1364), ceea ce dovedește importanța și statutul special de care orașul a beneficiat la mijlocul secolului al XIV-lea. O atenție deosebită a fost acordată organizării activităților legate de extragerea și prelucrarea minereurilor. Astfel, alături de consiliul orășenesc, în Baia Mare a funcționat un Oficiu al comitelui cămării, a cărui sarcină principală era de a supraveghea mineritul și îndeosebi strângerea urburii cuvenite regelui. O categorie distinctă de măsuri prevedeau ca, anual, să se aleagă un jude al minerilor, *magistrum montis*, care să supravegheze,

împreună cu judele orașului, *judex*, și consiliul, *magistratus*, activitatea desfășurată în mine și să exercite dreptul de judecată în problemele legate de minerit. De asemenea, judele orașului și consiliul alegeau supraveghetorii minelor, *scansores*, care trebuiau „să cerceteze toate hrubele și lucrările de mină și să se îngrijească de venitul urbanei” cuvenite regelui.

Același act privilegiat din anul 1347 stabilea ca Baia Mare și Mina Săsar să se întindă „după obiceiul vechi, anume de la Zazarbanya de jur împrejur trei mile, peste toate pământurile și pădurile regești, în afară de satele care au fost întemeiate până acum și în afară, de asemenea, de pământurile, pădurile și moșiile nobililor...”. Această ultimă prevedere a generat o serie de neînțelegeri între locuitorii orașului și feudalii vremii, inclusiv cu familia Dragfi, în posesia căreia se aflau întinse domenii situate în jurul orașului.

Concluzionând, se poate afirma că, în secolul al XIV-lea, Baia Mare era o structură urbană riguros organizată, libertățile reîntărite prin documentul din anul 1347 reprezentând privilegii specifice unui *oraș liber regal*, privilegii care au asigurat comunității, timp îndelungat, o accentuată autonomie în organizare și conducere. Documentele relevă și diversele denumiri ale orașului Baia Mare în cursul devenirii sale: *civitas*, *castrum* sau *castellum Rivuli Dominarum*, *Asszonypataka*, *Bánya*, *Nagibánya*, *Nagybánya* sau *Frauenbach*, *Neustadt*, *Welka-Bánya*.

O mărturie a importanței, dar și a prosperității la care ajunsese orașul Baia Mare în secolul al XIV-lea, este și finalizarea construirii în stil gotic a bisericii „Sfântul Ștefan”. Construcția monumentalei biserici a început, cel mai probabil, la sfârșitul secolului al XIII-lea sau în prima jumătate a secolului al XIV-lea, zidirea ei progresând rapid, astfel că privilegiul emis de regele Ludovic I, la 8 martie 1376, nu mai menționează lucrări la biserică. Este simptomatică apariția unei asemenea biserici-hală cu două nave, model răspândit, preferențial, de ordinele călugărești, în centrele miniere. Semnificativ este și faptul că orașul își permitea să întrețină unsprezece capelani, pe lângă parohul bisericii, situație unică în tot regatul. Toate acestea reflectă deosebita putere economică la care a ajuns Baia Mare în mai puțin de un secol de existență, grație exploatării metalelor prețioase din zonă. Această activitate a determinat înființarea și funcționarea pentru o vreme îndelungată a unei *monetării*, atestată documentar din anul 1411. În același an, Sigismund de Luxemburg (1387-1437), în schimbul unor importante teritorii din Bosnia, a cedat, printre altele, orașele Baia Mare și Baia Sprie despotului sârb Ștefan Lazarevici (1402-1427), în proprietatea căruia au rămas până în anul 1426, când aceste posesiuni au fost preluate de nepotul său, Gheorghe Brancovici (1427-1456), care le-a păstrat până în anul 1445.

Monetăria din Baia Mare și-a început activitatea, probabil, în jurul anilor 1347, cu ceva timp înaintea documentului de atestare, respectiv, anul 1411 și a funcționat în mod continuu mai bine de 450 de ani. Primele însemne de monetărie, considerate de origine băimăreană, au fost „R-I”, pe groși, bătuți între anii 1345-1357 și „R-P”, pe denari, „R” provenind de la *Rivulus Dominarum*, iar „I”, respectiv „P”, reprezentând inițialele numelui funcționarului responsabil cu monetăria. În aceeași perioadă apare în câmpul monedelor steaua cu șase raze, probabil un însemn colectiv ce reprezenta deținerea arendei de către cetățenii orașului, însemn care a apărut periodic și în etapele ulterioare. Monetăria din Baia Mare s-a impus de la început ca una dintre cele mai importante monetării din Transilvania și Ungaria ceea ce reiese, în primul rând, din veniturile realizate. Astfel, în anul 1463, monetăria realiza un venit net de 20000 de florini, în timp ce, în același an, monetăria din Buda obținea un venit de 8000 de florini iar cea din Sibiu, 6000 de florini.

Orașul Baia Mare a intrat în proprietatea Huniazilor în anul 1445. Prin reînnoirea și largirea vechilor privilegii, sprijinirea mineritului și a monetăriei, prin deschiderea de noi galerii și aducerea de noi specialiști în prelucrarea metalelor neferoase, inclusiv pentru baterea monedelor, prin construcțiile spectaculoase, ajunse până în zilele noastre ca moșteniri valoroase, simboluri istorice și arhitectonice, Huniazii au contribuit la configurarea identității unui oraș prosper, validat ca unul dintre cele mai dezvoltate centre miniere din regatul Ungariei. Astfel, la 2 ianuarie 1445, Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei (1441-1446) și guvernator al Ungariei (1446-1453), la cererea judeului și juraților băimăreni, a dispus respectarea cu strictețe de către toate autoritățile din țară a privilegiilor locuitorilor orașului Baia Mare, mai ales cele

privitoare la scutirea de vamă și libera trecere a celor care călătoresc în problemele mineritului sau pentru procurarea de alimente.

În anul 1446, cu ocazia vizitei în Baia Mare, Iancu de Hunedoara a dispus construirea turnului-clopotniță care a preluat numele bisericii „Sfântul Ștefan”, de care a fost alipit. Prin ridicarea turnului, Iancu de Hunedoara, se pare că a dorit să immortalizeze victoria de la Ialomița (1442) obținută împotriva armatelor otomane. Cu ocazia aceleiași vizite, Iancu de Hunedoara a inițiat construirea unui castel pentru soția sa, Elisabeta, edificiu cunoscut azi sub numele de „Casa Elisabeta” sau „Casa Iancu de Hunedoara”. Din construcția impunătoare și fortificată de altădată stau mărturie arcadele (contraforții) suspendate peste vechea stradă care făcea odinioară legătura între piața orașului și monetărie. Moartea neașteptată a lui Iancu de Hunedoara, în anul 1456, după marea sa victorie asupra turcilor obținută la Belgrad, nu a anulat lucrările începute. Turnul a fost terminat de fiul său, Matia Corvin, devenit rege al Ungariei în anul 1458. Pe lângă destinația sa, de clopotniță pentru impunătoarea biserică gotică, turnul „Sfântul Ștefan” sau „turnul mare” a fost de-a lungul timpului și un loc ideal pentru observarea atentă a orașului și a împrejurimilor acestuia. Zidit din piatră, turnul are o înălțime de patruzeci de metri, grosimea zidurilor, pe alocuri, ajungând până la doi metri. Scări înguste de piatră, continuate de scări de lemn, se ridică în spirală spre încăperea orologiului. A suferit mai multe distrugerii în timp, provocate de incendii, unele dintre acestea de mari proporții, sau de descărcări electrice, dar a fost reabilitat de fiecare dată.

Schimbările accelerate de la sfârșitul secolului al XV-lea dovedesc în general forța și profunzimea evoluției societății central-europene. Deschiderile pe care le aduce domnia lui Matia Corvin, adept al dezvoltării orașelor și a întăririi autonomiei acestora, se resimt puternic și în evoluția orașului Baia Mare, acesta cunoscând una dintre cele mai prospere perioade din istoria sa ca oraș liber regal minier. Astfel, în sfera economică, regele a fost preocupat de organizarea activităților miniere și sporirea producției de metale prețioase, întărind la 12 mai 1458 privilegiile anterioare ale orașului. În același an, Matia Corvin l-a desemnat pe Imre Zápolya comite al cămării și trezorer la Baia Mare, respectiv a amanetat pentru el și rudele lui proprietăți în valoare de 10000 de florini, pentru diferite servicii ale sale, între care și apărarea cetății de la Baia Mare. Baterea de monede a fost arendată orașului Baia Mare, în schimbul sumei de 13000 de florini de aur, la 30 august 1468. La acea vreme, monetăria din Baia Mare asigura orașului un venit anual de 27000 de florini. În anul 1481, minele din Baia Mare au dat peste 600 kilograme de aur, aici realizându-se aproape jumătate din toată cantitatea de monede bătute în regatul Ungariei. Monedele bătute în monetăria băimăreană în anii domniei lui Matei Corvin au fost de diferite tipuri: florini de aur, garas, denari și obuluri. Important este denarul, pe avers cu sigla monetăriei (N) și ciocanele încrucișate, iar pe revers cu imaginea Madonnei cu Pruncul, monedă care a fost definitorie secole la rând prin forma și greutatea sa.

Printr-un document emis la 9 noiembrie 1469, Matia Corvin a permis orașului Baia Mare, amintit cu numele de *Rivulus Dominarum*, să se înconjoare cu ziduri împotriva atacurilor venite din partea românilor din Moldova (*valahorum Moldavensis*). Conform dreptului orășenesc medieval, *doar orașele libere regale au avut dreptul de a-și fortifica cu ziduri așezarea*. Privilegiul din 1469 a fost rezultatul consecințelor istorice, deoarece după campania militară moldovenească nereușită din 1467 a lui Matia Corvin, au devenit frecvente incursiunile moldovenești în regiune.

Orașul Baia Mare a beneficiat și înainte de această dată de un sistem de apărare format din palânci (întărituri din trunchiuri de copaci așezați orizontal) și valuri de pământ. Acestea au fost înlocuite, grație privilegiului obținut de la Matia Corvin, cu puternice ziduri din piatră și cărămidă ridicate de localnici, întrerupte din loc în loc de turnuri (bastioane) puternice. Din sistemul de fortificații al orașului, astăzi poate fi văzut și vizitat *Bastionul Măcelarilor*, ridicat în jurul anului 1500, cunoscut și sub numele de *Bastionul de Muniții*, deoarece în încăperea boltită aflată la primul nivel s-a depozitat, într-o anumită perioadă, muniția necesară pentru apărare. De-a lungul timpului, din cauza evenimentelor istorice, arhitectura turnului a fost afectată, construcția fiind refăcută de mai multe ori. Breslei măcelarilor îi revenea întreținerea turnului și

obligăția de a apăra orașul din acest punct strategic în cazul unor atacuri, de aici și numele pe care îl poartă bastionul.

Porțile de intrare în oraș purtau în anumite perioade denumirea străzilor la capătul cărora se aflau. Cele mai importante erau *Poarta Maghiară*, atestată documentar la sfârșitul secolui al XVI-lea, aflată aproximativ pe locul Pieței Izvoarele, în direcția străzii Crișan de astăzi, zonă în care se afla și una dintre închisorile orașului, respectiv, *Poarta Podului*, aflată la capătul stăzii Podul Viilor de astăzi. Alte căi de acces erau: dinspre Sătmăr, poarta fiind amplasată în zona în care azi se află Colegiul Național „Gheorghe Șincai”, și dinspre Baia Sprie, poarta fiind situată pe actuala stradă Vasile Lucaciu. Un alt element de civilizație urbană este amintit într-o diplomă emisă la 7 mai 1472, prin care regele Matia permitea orașului Baia Mare să perceapă vamă pentru căruțele care intrau la târgul săptămânal din oraș, cu dreptul de a folosi acest venit pentru pavarea și curățirea străzilor.

Ansamblul de clădiri al pieței centrale s-a format la cumpăna secolelor XV-XVI, având un plan dreptunghiular regulat, înconjurat de case cu fațade alipite, lăsând loc doar străzilor care se continuau în drumurile principale care legau Baia Mare cu localitățile mai importante ale regiunii. Oraș liber regal, Baia Mare a beneficiat de o largă autonomie și de numeroase privilegii care au întreținut un proces evolutiv continuu, cu predilecție în domeniul economic. Pentru nevoile cotidiene ale cetățenilor orașului au fost practicate și s-au dezvoltat în timp diverse meșteșuguri, precum olăritul, croitoria, tâmplăria, lăcătușeria, cizmăria etc. Meșteșugarii erau grupați în *bresle*, dintre care unele sunt atestate documentar încă din primele decenii ale secolului al XV-lea, spre exemplu, breasla croitorilor, în anul 1412. Breslele funcționau pe baza unor regulamente, statute, riguros alcătuite și respectate, meșteșugarii având îndatoriri economice, politice și militare importante pentru oraș. Astfel, dogarii și măcelarii aveau obligația de a întreține și apăra câte un bastion din centura de ziduri ce înconjura orașul, avertizând populația orașului în caz de primejdie prin trei focuri de armă. Breasla măcelarilor este atestată din vremea lui Matia Corvin, tot în secolul al XV-lea fiind menționată și breasla lăcătușilor.

Lărgirea considerabilă a autonomiei interne s-a făcut și prin privilegiul dat de regele Matia Corvin, la 25 iunie 1484, respectiv acordarea dreptului de a pedepsi cu moartea (*ius gladii*), drept care a întărit puterea de judecată a judeului și juraților orașului Baia Mare.

După moartea lui Matia Corvin, Baia Mare a cunoscut un proces de stagnare, orașul devenind obiectul disputelor politice. La sfârșitul anului 1490, orașul a trecut de partea prințului polon Ioan Albert, dar, din cauza jafurilor și distrugerilor provocate de armata poloneză, conducerea orașului a jurat credință rivalului prințului polon, regelui Ungariei, Vladislav al II-lea (1490-1516) care, în martie 1491, a primit iar în grația sa conducerea și pe cetățenii orașului Baia Mare, scutindu-i de pedeapsa decapitării și de cea a confiscării bunurilor. La cererea judeului (*Georgius Literatus alias pisetarius*) și a juratului Szabo Denes, Vladislav al II-lea a confirmat privilegiile anterioare, la 29 decembrie 1496. Același Vladislav al II-lea, înainte de 1 mai 1506, a transcris și întărit actul Capitlului din Oradea, din anul 1505, prin care acesta dovedea că trimișii săi au statornicit hotarele proprietăților și pădurilor orașului Baia Mare la o distanță de trei mile, în prezența delegaților părților interesate, încasând suma de 72 de florini de la Gheorghe și Ioan Dragfi. În acest fel a luat sfârșit procesul de 122 de ani dintre locuitorii orașului și familia Dragfi, privitor la folosirea pădurilor din vecinătate.

Regele Ludovic al II-lea (1516-1526) a emis la 17 aprilie 1525 un act prin care a făcut cunoscut tezaurului că scutește pe timp de doi ani pe locuitorii orașului Baia Mare de *lucrum camerae*, precum și de toate celelalte impozite obișnuite și neobișnuite pentru faptul că aceștia au exploatat fără nici un ajutor două mine ale cămării din apropierea orașului.

La 15 februarie 1527, Ioan I, regele Ungariei, în baza drepturilor anterioare, a întărit privilegiul locuitorilor din Baia Mare cu privire la scutirea lor de vamă, îndeosebi pe teritoriul comitatelor Bihor, Sătmăr, Solnocul Exterior și Szabolcs. Același rege a transcris și întărit pentru orașul Baia Mare privilegiul lui Matia Corvin din 7 martie 1472, prin care dispunea ca „nici în privința impozitelor să nu fie considerat și tratat la fel ca orașele și comunele aparținătoare de comitat”.

Armata regatului maghiar a suferit o grea înfrângere în fața trupelor lui Soliman Magnificul, la Mohács, în anul 1526, înfrângere urmată de o alta, în 1529, la Buda. Ungaria a fost dezmembrată, iar Transilvania a fost organizată ca principat autonom sub suzeranitate otomană (1541). A doua jumătate a secolului al XVI-lea a însemnat pentru Baia Mare o perioadă de declin economic și politic, cauzat de regresul activităților miniere, fapt care a accentuat starea de sărăcie a populației, pe fondul anarhiei feudale și abuzurilor mării nobilimi. Cu toate acestea, în perioada în care Transilvania a fost principat autonom, monetăria din Baia Mare a continuat să desfășoare o activitate intensă. În acest timp, minele și monetăria din Baia Mare au trecut din proprietatea regilor Ungariei în cea a principilor Transilvaniei, care au folosit pentru exploatarea lor metoda arendării, cu repercusiuni negative asupra dezvoltării mineritului. Principalii arendași au fost familiile Herberstein și Lissibona, alături de care orașul a arendat temporar unele mine și monetăria. În conformitate cu sursele documentare, monetăria din Baia Mare avea în fruntea sa un comite al cămării (*comes monetarum*). Magistratul orașului a avut drept de control asupra emisiunilor monetare în foarte puține cazuri. În perioada în care Baia Mare a ajuns temporar în stăpânirea habsburgilor (1551), monetăria băimăreană a fost concesionată lui Iacob Italianul, specialist în baterea monedelor, care, în timpul scurt cât a stat în Baia Mare, a încercat să îmbunătățească activitatea monetăriei. Potrivit inventarului cămării băimărene din anul 1556, aceasta deținea numeroase clădiri și bunuri: „rezervoriul” de bani, diferite încăperi în care se desfășura procesul de afinare (separare) a metalelor nobile, se băteau monedele și se țineau galbenii. Aceștia li se adăugau șteampurile pentru zdrobit minereul, o topitorie, instrumentele pentru gravarea matrițelor pentru monede, diferite instalații hidraulice, de separare și de tăiat monede.

Secolul al XVI-lea a reprezentat o perioadă în care activitatea meșteșugărească s-a diversificat, apărând branșe noi: ceasornicari, bărbieri, șlefuitori etc. Din prima jumătate a secolului al XVI-lea, în Baia Mare a existat și s-a bucurat de privilegii breasla tăbăcarilor și cizmarilor, iar din a doua jumătate a secolului al XVI-lea este atestată documentar breasla olarilor. O informație din anul 1549, a cronicarului Georg Werner, menționează faptul că ansamblul edificiilor monetăriei din oraș era fortificat la vremea respectivă. În anul 1553, în Baia Mare a apărut o a doua moară (prima fiind atestată încă din anul 1408), semn al creșterii demografice a orașului.

Existența unei școli orășenești în Baia Mare, aflată sub conducerea rectorului Teodoric și care funcționa probabil pe lângă biserica „Sfântul Ștefan”, apare menționată încă din anul 1388. Din punct de vedere cultural, apariția Reformei religioase a fost benefică pentru orașul Baia Mare, printre consecințele acesteia numărându-se și transformarea orașului într-un important centru de pregătire școlară. În anul 1547 a fost întemeiată *Schola Rivulina*, prima școală evanghelică reformată superioară, înființată de predicatorul Ștefan Kopacsi, devenit rectorul școlii. Aceasta a avut ca profil pregătirea de slujitori bisericești și, nu în ultimul rând, de învățători. Școala a funcționat vreme de mai bine de două secole.

Secolul al XVI-lea a însemnat, pe de altă parte, o perioadă de frământări politice, în timpul cărora orașul Baia Mare a devenit teatrul unor operațiuni militare și obiectul unor dispute între împărat și principii transilvăneni. O oarecare redresare a situației economice, puternic afectată de instabilitatea politică, a fost realizată de către habsburgi după anul 1551, când orașul i-a jurat credință regelui Ferdinand I. Acesta a dispus măsuri pentru eficientizarea activităților miniere, a monetăriei, iar în iunie 1554 a întărit privilegiile anterioare cu privire la scutirea de vamă a locuitorilor săi.

În anul 1564, locuitorii Băii Mari au deschis porțile orașului în fața lui Ioan Sigismund, principele Transilvaniei, dar generalul austriac Lazar Schwendi a recâștigat orașul pentru austrieci. În această perioadă, orașul Baia Mare a fost pus sub comanda imperialului Andrei Khelman, dându-i-se denumirea de Hungarische Neustad. În anul 1567, Ioan Sigismund a asediat în forță orașul, afectând o bună parte din zidurile de apărare. Orașul a fost apoi lăsat în seama lui Benedek Bornemisza care, cu o armată turcească, a distrus o mare parte din mine și din instalațiile miniere, Baia Mare fiind recuperată de către Ferdinand I, în anul 1571.

La începutul anului 1573, Maximilian al II-lea (1563-1576) a transcris și a întărit privilegiile acordate orașului anterior, i-a scutit de plata taxelor de vamă pe locuitori și le-a acordat dreptul de liberă trecere în țară. La 18 martie 1580, Rudolf al II-lea (1576-1612) a scos orașul Baia Mare de sub jurisdicția comitatului Sătmar, acordându-i dreptul judecării tuturor cauzelor din raza orașului, specificând că puterea juridică a căpitanilor Sătmarului nu se extindea și asupra teritoriului său. Trei ani mai târziu, în 1583, Rudolf al II-lea a donat orașul Baia Mare regelui Poloniei, Ștefan Báthory (1575-1586), în schimbul cetății Sătmarului. La 8 septembrie 1585, acesta, la cererea delegaților orașului Baia Mare, a întărit privilegiile orașului acordate de către Maximilian al II-lea și Rudolf al II-lea, privind dreptul de judecată fără amestecul căpitanilor Sătmarului în treburile juridice ale orașului.

Baia Mare a trecut în anul 1588, ca moștenire, în stăpânirea principelui Transilvaniei, Sigismund Báthory (1581-1599). Este perioada în care Mihai Viteazul, domnul Țării Românești (1593-1601), a pregătit și realizat unirea vremelnică a celor trei țări românești. În cinstea lui, la monetăria din Baia Mare au fost confecționate tiparul și medalia de aur, în anul 1600. După scurta stăpânire a lui Mihai Viteazul asupra Transilvaniei, orașul Baia Mare a trecut în stăpânirea generalului imperial Gheorghe Basta, împăratul Rudolf al II-lea acordând orașului, la 24 februarie și 5 martie 1601, privilegii prin care a întărit drepturile anterioare ale locuitorilor. Ulterior, orașul a trecut sub stăpânirea principilor transilvăneni. Știm că, în anul 1605, orașul a fost stăpânit de Ștefan Bocskay, principele Transilvaniei (1604-1606), care a acordat noi privilegii și le-a întărit pe cele vechi, după care, în anul 1609, Baia Mare s-a aflat în stăpânirea lui Gabriel Báthory (1608-1613).

Atât imperialii, cât și principii Transilvaniei au manifestat un vădit interes față de bogățiile orașului, motiv pentru care au acordat noi privilegii acestuia sau le-au reînnoit pe cele existente, ceea ce a determinat o nouă perioadă de înflorire economică a orașului Baia Mare. Activitatea meșteșugărească s-a intensificat în mod evident și s-a diversificat, în palierul breslelor băimărene apărând unele noi, precum breasla dogarilor, atestată documentar în anul 1619, sau breasla curelarilor, atestată documentar în anul 1631. La 9 mai 1620, Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei (1613-1629), a arendat orașului Baia Mare, pe timp de un an, pentru 2000 de taleri, exploatarea minei „Dealul Crucii” și monetăria din orașul Baia Mare. Același principe a dăruit orașului Baia Mare, la 21 februarie 1622, satul Firiza de Sus, de pe râul Ferneziu, lărgindu-i astfel considerabil domeniile aparținătoare.

Civilizația urbană capătă noi dimensiuni prin mici, dar semnificative schimbări, care au influențat în bine viața de zi cu zi a locuitorilor. Astfel, în anul 1628, turnul mare a fost dotat cu un orologiu asemănător celui din Eperjes (Presov, în Slovacia), executat de maistrul lăcătuș Jakob Lakatos, iar în anul 1641 a fost construită o conductă pentru apă potabilă. Conducta era făcută din lemn de carpen, iar din loc în loc era legată cu alte conducte din fier, aramă, ceramică și chiar din sticlă. Pentru întreținerea întregii rețele de apă a fost angajat un maistru de apeducte, plătit de către oraș. În aceeași perioadă, castanul comestibil începe să fie cultivat în împrejurimile deluroase ale orașului, căpătând importanță din ce în ce mai mare. La jumătatea secolului al XVII-lea, pe piața orașului Baia Mare, se întâlneau pentru a vinde și a cumpăra diverse mărfuri negustori și comercianți veniți din zone geografice foarte diferite și îndepărtate: Kolomeea și Scinawicz din Galiția, Sofia, Târnovo și Mallien din Bulgaria, Brussa, Tripoli și Constantinopol din Imperiul otoman, Poljica din Dalmația, Ianina din Albania etc.

Baia Mare s-a numărat în perioada medievală printre cele mai importante centre ale meșteșugarilor aurari și argintari din Transilvania. Datorită prețurilor lor și a renumelui de care se bucurau, argintarii băimăreni au fost solicitați pentru diferite lucrări de înalți prelați și capete încoronate ale Europei. Faima de care se bucurau și alte categorii de meșteri băimăreni a dus la dese solicitări venite din diferite orașe din Transilvania pentru trimiterea lor în vederea efectuării unor lucrări mai pretențioase de tinichigerie, fierărie, zidărie, lăcătușerie, tâmplărie, cioplire a pietrelor, zidărie etc.

Din punct de vedere administrativ, în Evul Mediu, orașul Baia Mare a fost condus de un sfat, numit mai târziu magistrat, format dintr-un număr de 13-15 jurați, dintre care se alegea

judele primar, chiar și mai mulți ani la rând, și care avea atribuții diverse în domeniul administrativ, al ordinii publice, economiei, impozitelor, organizării militare și judiciare. Spre deosebire de alte orașe transilvănene (Cluj, Sibiu, Brașov), în care din secolul al XVI-lea pe lângă primarul ales (*judex primarius*) se mai găsea și un jude regesc (*judex-regius*), la Baia Mare, datorită privilegiilor primite de-a lungul timpului, funcționa în continuare numai judele primar, ales de comunitate. Magistratul, ca singurul organ al administrației, dezbătea și lua hotărâri în plenul său și numai în caz de forță majoră cu majoritatea juraților. Componenta sa a fost diferită în timp. Astfel, în anul 1569, magistratul era format dintr-un jude primar și 14 jurați, *jurati cives*. La jumătatea secolului al XVII-lea, pe lângă cei 13 jurați (judele primar, doi proconsuli și 10 consuli) au fost aleși 60 de jurați ai plebei orașului, numiți *juratorum plebearum*, împărțiți în cinci clase, câte doisprezece pentru fiecare clasă. Aceasta pentru faptul că orașul Baia Mare era împărțit la acea vreme în cinci sectoare. Un secol mai târziu, structura și componența numerică a magistrului au rămas neschimbate. Conducerea orașului Baia Mare a manifestat o preocupare deosebită, în secolele XV-XVII, pentru primirea, păstrarea și întărirea dreptului de judecată a tuturor cauzelor din raza orașului, în scopul lărgirii autonomiei interioare a orașului.

Până în a doua jumătate a secolului al XVII-lea de problemele mineritului și de administrarea minelor a răspuns comitele cămării (*comes camerae*, *praefectus camerae* sau *comes urbarium regaliū*), care conducea și controla activitatea cămării și a monetăriei, supraveghea raporturile lor cu minerii și exploatarea minelor regale. Puterea centrală intervenea direct, adeseori, în organizarea mineritului.

În cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea, orașul Baia Mare și împrejurimile acestuia au avut de suferit ca urmare a tendințelor de dominație atât ale otomanilor, cât și ale Imperiului Habsburgic. Astfel, pentru a salva orașul Baia Mare de cucerirea și prădarea lui de către trupele turcești, judele orașului a plătit în anul 1660 suma de 10000 de taleri lui Ahmed Bei, sumă în schimbul căreia turcii au renunțat la intenția de a cuceri orașul. Bani au fost obținuți de către oraș din taxele plătite de locuitori și din diferite împrumuturi, înghițind veniturile orașului pe mai multe decenii. Restituiri din împrumuturile luate se mai făceau și în anul 1737. O altă nenorocire s-a abătut asupra orașului la 26 aprilie 1662, când un puternic cutremur de pământ a cauzat distrugerea a numeroase clădiri.

Nu doar trupele otomane au reprezentat o amenințare pentru orașul Baia Mare. Din anul 1664, orașul a primit între zidurile sale trupe de pază austriece. În anul 1672 generalul imperial Cobb i-a distrus turnurile de apărare, după care, în anul 1698, între imperialii care se instalaseră în Baia Mare și cetățenii orașului s-a iscat un conflict sângeros. Bastioanele de apărare ale orașului au fost distruse atunci de trupele imperiale ale generalului Caraffa. Aceasta în pofida faptului că, la 9 septembrie 1686, Consiliul de război din Viena, în baza patentei imperiale prin care locuitorii orașului Baia Mare erau scutiți de obligația de a întreține și încartirui armata în mod gratuit, a dispus tuturor formațiunilor militare să respecte locuitorii orașului Baia Mare și să nu-i împovăreze cu niciun fel de sarcini militare. Toate acestea au influențat viața economică, înregistrându-se un declin accentuat, manifestat cu preponderență în sfera activităților miniere. În anul 1674, a fost desființat Oficiul comitelui cămării din Baia Mare, în locul căruia a rămas un simplu Oficiu minier cu un șef și doi funcționari, subordonați cămării din Șpis.

Pe de altă parte, viața urbană, sub toate aspectele ei, a cunoscut noi etape evolutive. În anul 1653, Schola Rivulina a devenit *Collegium*. În anul 1692, a fost preluat de iezuiți care l-au transformat în *Gimnazium*, acesta funcționând până în anul 1711 într-o clădire aflată pe locul în care astăzi este Cercul Militar, fiind frecventat de către maghiari, germani, dar și români. După o scurtă perioadă în care a fost retrocedată reformatilor, în anul 1711, școala a fost din nou preluată de iezuiți, astfel încât elevii școlii reformate au părăsit instituția, primind un teren pentru construirea altei școli. Majoritatea edificiilor din centrul vechi al orașului Baia Mare a fost ridicată în secolele XVII și XVIII pe ruinele altora mai vechi.

În secolul al XVII-lea, cultivarea viței-de-vie s-a extins în zona orașului Baia Mare, acesta deținând șase vii. Toate pantele sudice ale dealurilor băimărene, începând din hotarul Firizei de Jos și până la Valea Borcutului, erau cultivate cu viță-de-vie, parte proprietate a orașului, parte a

domeniului erarial și o însemnată parte proprietate a locuitorilor orașului. În același timp, locuitorii Băii Mari dețineau lunci, râturi și fânețe, fie ca proprietate individuală, fie colectivă. Principalele venituri ale orașului în secolul al XVII-lea erau realizate din viile și fânețele proprii, din morile, berăriile, pădurile și întinsele suprafețe cultivate cu viță-de-vie.

Un element interesant confirmat de documente îl constituie modul în care, în secolul al XVII-lea, castanele au fost utilizate de către administrația orașului pentru a influența factorii decizionali ai Principatului în sensul apărării sau al confirmării vechilor privilegii. Astfel, atunci când delegații orașului erau invitați la dietele Principatului Transilvaniei, judele primar avea grijă să trimită o dată cu acești delegați sau înaintea lor diverse „cadouri” între care, la loc de cinste, figurau aceste rarissime și gustoase fructe—castanele.

Castanele erau folosite și pentru determinarea unor mari nobili să nu stânjenească activitatea comercială a orașului, așa cum atestă o scrisoare din 1628 a lui Lonyay Sigismund din Medieșul Aurit care mulțumește sfatului orașului Baia Mare pentru castanele trimise și promite rezolvarea celorlalte „probleme” ale orașului. Castanele l-au încântat deci pe acest nobil care, înainte vămuise și confiscase bunurile transportate de comercianții baimăreni atunci când aceștia îi traversaseră domeniul. Între anii 1641-1655 spre Alba Iulia, Gherla, Oradea, Satu Mare, Sighet, Șimleu Silvaniei, Hust, Ecsed, Onod, unde călătoreau principele Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi I și urmașul său la tron, municipalitatea baimăreană expedia castane, fie sub formă de cadouri (cum atestă un document din 1 octombrie 1646 de la Onod prin care principele Transilvaniei mulțumește judeului orașului Baia Mare pentru castanele trimise și un document din 29 septembrie 1646 prin care contele Bethlen face același lucru), fie onorându-se cereri ale prefecților locali care așteptau vizita principelui (este cazul prefectului Șimleului, cum atestă un document din aprilie 1646). După moartea principelui Rákóczi I, văduvei sale Susana Larantfi i se trimit diverse cadouri, între care și castane, fapt pentru care ea mulțumește în mai multe scrisori (precum cea din 4 octombrie 1655).

Castanele baimărene deveniseră importante pentru autorități, tocmai pentru posibilitățile lor de a determina soluții favorabile la diverse solicitări, astfel încât, în 1655, judele de curte al Cetății Sătmăruului, preocupat de grija pentru protejarea recoltei de castane, îi cerea judeului Băii Mari să interzică baimărenilor „să facă pagubă în căstănișul de lângă mina veche, părăsită” (Dealul Crucii n.n.). Iată câteva aspecte care vin să demonstreze că, în jocul politic transilvănean din secolul al XVII-lea, printre alți factori de influențare a deciziilor diverșilor potențați, castanele baimărene își aveau rolul lor, uneori deloc neglijabil, dată fiind raritatea acestor fructe.

Intrarea zonei Baia Mare sub jurisdicție austriacă a determinat modificări în plan administrativ, *Diploma Leopoldină* din anul 1691 consfințind trecerea orașului în Partium și în administrarea regiilor Ungariei. Noul regim s-a instaurat cu dificultate, cauze multiple favorizând instabilitatea socială, pe fondul crizei politice și economice. În contextul răscoalei antihabsburgice conduse de principele Francisc Rákóczi al II-lea (1703-1711), Baia Mare a devenit teatrul de desfășurare al unor operațiuni militare, în cursul cărora haiducul Grigore Pinte, devenit comandant în oastea lui Rákóczi, și-a găsit sfârșitul în zona Porții de Sud, fapt consemnat în protocolul de ședință al magistratului în 14 august 1703.

După intrarea sub stăpânirea austriacă a Băii Mari, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea minele din Baia Mare au aparținut de Direcția minelor din Košice. În aceeași perioadă a fost construit noul edificiu al monetăriei, pe locul sau în apropierea celui vechi, între anii 1734-1739. Aceste noi clădiri au fost ridicate în contextul concentrării tuturor serviciilor tehnice și administrative miniere de către *Inspectoratul superior minier* (Inspectorat Oberamt), înființat în anul 1748, care a preluat și monetăria. Clădirea este astăzi monument istoric reprezentativ pentru municipiul Baia Mare, în incinta sa aflându-se sediul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș. Noua instituție, subordonată direct erariului, a restructurat întregul sistem de exploatare a minelor având atribuții organizaționale, judiciare și financiare. Pentru exercitarea acestora au fost create oficii miniere și oficii de topitorie, precum și judecătorii miniere, transformate ulterior, în 1788, în tribunale miniere districtuale. Jurisdicția celui de la Baia Mare se întindea asupra unui număr de 6 comitate din Ungaria și asupra Districtului Chioarului. În

subordinea Inspectoratului se aflau Monetăria din Baia Mare, Oficiul minier din Baia Sprie, Oficiul minier și topitoriile din Căvnic, Ferneziu, Băița etc.

La jumătatea secolului al XVIII-lea, Baia Mare a devenit un puternic centru comercial de legătură între Orientul Apropiat, sud-estul Europei și Europa Centrală. Aici făceau schimb de mărfuri sau treceau prin oraș cu mărfuri în tranzit negustori din Imperiul otoman, Polonia, Cehia, Dalmația, Ungaria, Țara Românească, Moldova și orașele Transilvaniei. În aceeași perioadă, orașul Baia Mare stăpânea și cinci sate iobăgești: Băița, Firiza de Sus, Recea, Satu Nou de Jos și Satu Nou de Sus. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, veniturile orașului au fost afectate de restrângerea suprafețelor cultivate cu viță-de-vie în timp ce productivitatea acestora a devenit tot mai slabă în secolele următoare, astfel încât viile au devenit o raritate, fiind întâlnite izolat doar în unele părți ale hotarului orașului.

În contextul importantelor transformări petrecute deja în sfera activităților miniere, au fost luate în continuare măsuri organizatorice în acest important domeniu, dar și în celelalte segmente ale vieții urbane. Astfel, împărăteasa Maria Tereza (1717-1780) a emis în anul 1766 (16 iulie), *Puncta jurisdictionalia*, prin care reglementa raporturile juridice dintre Inspectoratul minier și monetar și magistrul orașului Baia Mare, cu specificarea, în 31 de articole, a drepturilor și obligațiilor părților, inclusiv a personalului inspectoratului față de oraș. Aceste măsuri au impulsionat dezvoltarea mineritului, au determinat o creștere a volumului de muncă astfel încât a fost necesară o extindere edilitară a Inspectoratului superior minier, în anul 1782. În subordinea acestuia se aflau: Monetăria din Baia Mare, Oficiul minier regal din Baia Sprie, Oficiul minier și al topitoriei regale din Căvnic, Oficiul topitoriei și al pădurilor regale din Ferneziu, Oficiul topitoriei de cupru și al pădurilor regale din Băița, Oficiul minier și topitoria din Nistru, Oficiul minier regal din Borșa, teritoriul Cetății Chioarului, Oficiul minier regal Lăpușul Românesc, fierăriile din fostul județ Solnocul Interior, Serviciul financiar central al inspectoratului, patru laboratoare și judecătoriile rurale miniere din Baia Sprie, Căvnic și Borșa.

La 6 septembrie 1782, împăratul Iosif al II-lea (1780-1790) a donat fostului ordin iezuit biserica parohială a orașului Baia Mare, cu toate bunurile care îi aparțineau, în scopul sprijinirii cultului romano-catolic și susținerii gimnaziului din localitate. Iosif al II-lea continua în acest fel politica Mariei Tereza care, la 19 februarie 1762, a acordat parohiei romano-catolice din Baia Mare, prin donație, dreptul de a se folosi de toate privilegiile sale anterioare privind proprietățile, contribuțiile și obligațiile ce decurg din acestea.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea își face apariția o problemă nouă, care deși cantonată inițial pe palier ecleziastic, a pus în discuție întregul sistem comunitar băimărean. În această perioadă, românii de confesiune greco-catolică au început seria demersurilor care vizau obținerea unui lot de pământ necesar construcției unei biserici proprii. Într-o ecuație complicată, în care nu au lipsit idiosincraziile „celor vechi” față de cei care amenințau să se insinueze într-o solidaritate forțată prin tradiție, actorii au fost nu doar credincioșii români și conducerea orașului, ci și forurile guvernamentale și ecleziastice superioare. Intervenția suveranei Maria Tereza a fost decisivă, aceasta dispunând în 1767 acordarea unui lot necesar construirii bisericii și școlii românilor în suburbiile orașului Baia Mare. Peste un an, conducerea urbei a pus la dispoziția uniților un teren situat în partea răsăriteană a orașului, imediat dincolo de zidul de apărare, mai exact între acesta și strada Baia Sprie. Terenul se învecina la est cu grădina aflată în posesia Monetăriei, la sud cu calea („via”) „Curuli” și la vest cu zidul orașului. Înălțarea bisericii românești a început în anul 1771, iar conscripția ecleziastică din 1787 a consemnat în contul greco-catolicilor din Baia Mare o biserică de zid, un paroh și 1.114 suflete. Structura demografică și confesională a orașului s-a schimbat spectaculos în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, societatea începând să iasă năvalnic din tiparele medievale.

Din punct de vedere edilitar, și celelalte confesiuni și-au edificat noi biserici. Astfel, între anii 1717-1720 s-a construit Biserica romano-catolică „Sf. Treime”, lăcaș de cult deținut de iezuiți până la desființarea ordinului, în 1773, când a devenit biserică parohială. O altă construcție impozantă este Biserica reformată de pe actuala stradă Podul Viilor, construită între anii 1792-1809 (turnul fiind terminat în anul 1836) și considerată un valoros monument de stil neoclasicist.

În domeniul arhitecturii, în secolul al XVIII-lea, prin introducerea stilului baroc au fost aduse o serie de completări centrului vechi al orașului. În anul 1770, Turnului „Sfântul Ștefan” i-a fost adăugat foișorul cu balustradă și arcadă, cu prilejul acestor lucrări acoperișul în stil gotic, în formă de coif, fiind înlocuit cu altul în stil baroc, în formă de bulb de ceapă.

Menționăm faptul că, din secolul al XVIII-lea, pătrunderea elementului românesc în interiorul orașului a fost tot mai pronunțată și acest fapt s-a datorat în primul rând necesității forței de muncă, care a dus la o creștere considerabilă și rapidă a populației românești în rândul locuitorilor orașului. Este perioada în care au început să se contureze manifestări ale luptei românilor pentru drepturi politice și social-economice, puternică și eficientă în secolul următor.

În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, viața comunitară a orașului a fost deosebit de activă. Meșteșugurile au continuat să fie practicate fără întrerupere, ele cunoscând și o continuă diversificare, astfel încât, în 1790, în Baia Mare existau 35 de mineri propriu-ziși, 12 monetari, 9 aurari-argintari, un urburar, 8 topitori, 11 fierari, 7 arcari, 2 strungari, 3 lăcătuși, 2 căldărari, 2 cuțitari, 12 tăbăcari, 4 pielari, 25 pantofari, 4 curelari, 3 cizmari, 42 cojocari, 16 croitori, 7 mătăsari, 2 năsturari, un țesător, un pălărier, 8 zidari, 12 lemnari, 3 geamgii, 3 rotari, 4 cărămidari, 46 olari, 9 măcelari, 5 morari și 4 brutari. Alături de aceștia mai existau pieptănari, săpunari, bărbieri, muzicanți etc. Asistăm treptat la unificarea breslelor; spre exemplu, în anul 1797, a avut loc unirea curelarilor și șelarilor din Baia Mare într-o singură breaslă. La această breaslă unificată s-au alăturat și blănarii, în anul 1848. La sfârșitul secolului al XVIII-lea sau la începutul secolului următor, a avut loc unificarea breslei unite a tâmplarilor, lăcătușilor, dogarilor, sticlarilor și morarilor. Concomitent cu diversificarea economică putem vorbi și despre o structură demografică și confesională în plină schimbare fiind tot mai evidentă ieșirea din vechile tiparele medievale, în vreme ce tendințele de modernizare erau din ce în ce mai accentuate.

O conscriere a impunerilor de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (1790) ne oferă o imagine de ansamblu asupra orașului, consemnând existența unui număr de 3580 locuitori și a 705 case. Orașul Baia Mare avea la acea vreme o berărie proprie, care producea bere și pentru satele din jur și a cărei existență a fost întreruptă abia în prima jumătate a secolului al XX-lea. Un rol important în viața orașului l-a avut morăritul, Baia Mare având în această perioadă trei mori.

Secolul al XIX-lea a accentuat tendințele de urbanizare și modernizare, documentele relevând că, din punct de vedere demografic, populația orașului Baia Mare a crescut constant, de la 3.744 locuitori în 1820, la 4.250 în anul 1842, respectiv la 9.089 în 1896. Din punct de vedere edilitar au loc schimbări importante. După o lungă perioadă de timp în care a dominat orașul, impunătoarea biserică „Sfântul Ștefan” a căzut în paragină. În 1847, conducerea orașului a dat dispoziția ca zidurile în ruină ale bisericii să fie înlăturate definitiv, doar turnul rămânând în picioare. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Turnului „Sfântul Ștefan” i-a fost conferită terminația în forma actuală. Valoarea arhitecturală, semnificațiile memoriale, vechimea, precum și valențele monumentale actuale, au impus Turnul „Sfântul Ștefan” ca simbol al orașului Baia Mare. Emblematic sunt și alte edificii din vechea configurație arhitectonică a orașului, care sunt astăzi mărturii prețioase ale tumultuoasei vieți economice, spirituale sau culturale de altădată.

Centru important de exploatare a minereurilor neferoase, posesor al unei monetării importante, oraș cu numeroase bresle, recunoscute pentru valoarea meșteșugarilor lor, centru comercial de legătură, beneficiind de numeroase diplome privilegiale regale, orașul Baia Mare și-a conturat personalitatea prin activitățile economice specifice, prin elementele de arhitectură civilă, religioasă și militară și prin organizarea administrativă.

Secolul al XIX-lea a marcat sfârșitul unei lungi perioade în care, ca oraș liber regal, Baia Mare a beneficiat de privilegii specifice statutului de *civitas* și care i-au configurat o identitate aparte în raport cu alte așezări urbane transilvănene.

*

Evoluția vieții comunitare din incinta orașului Baia Mare, în perioada de referință, respectiv între secolele XIV-XIX, se oglindește generos în componența și structura patrimoniului muzeal actual. Cea mai mare parte a colecțiilor aferente istoriei medievale locale, provin din

vechile fonduri ale Muzeului orașenesc Baia Mare, colecții inițiate și conturate în perioada anilor 1898-1908. Direcțiile principale de activitate asumate la înființare, în anul 1904, de muzeul băimărean, prin statutele de funcționare, anunțau un program diversificat și elevat de acțiune în sensul trezirii, dezvoltării și propagării interesului public pentru tezaurizarea și păstrarea mărturiilor trecutului. Muzeul și alte structuri profesionalizate înființate cam în aceeași perioadă în orașul Baia Mare, bazate pe aceleași principii de colecționare și valorificare publică, au constituit importante nuclee de culturalizare, de instruire și educare a membrilor comunității. Astfel, prin diferite procedee, cum ar fi conferințele și expozițiile, au fost mult încurajate donațiile care au constituit principalul, chiar singurul mijloc de dezvoltare a colecțiilor în anumite perioade. Donațiile erau făcute de diferite persoane, profesori, medici, preoți, avocați, funcționari, elevi, care erau locuitori ai orașului sau ai localităților învecinate. Întâlnim nume care se repetă deseori, donatori consecvenți, cum a fost, spre exemplu, Gyula Schönherr (1864-1908), eminent istoric și unul dintre întemeietorii muzeului băimărean. Registrele de inventar ale muzeului, acum documente istorice și importantă sursă de informare pentru redactarea prezentului material, ne oferă datele necesare cercetării patrimoniului pentru perioada 1898-1908, iar din perioada interbelică se păstrează Inventarul Muzeului orașului Baia Mare refăcut în anii 1924-1925, din care aflăm ce piese și prin ce modalitate au intrat în muzeu înainte de anul 1914.

În contextul acestei prezentări procedăm la o expunere sintetică a patrimoniului muzeal, încadrat în Evul Mediu, patrimoniu care, alături de informațiile documentare arhivistice conturează statutul special de *oraș liber regal* de care a beneficiat Baia Mare vreme de câteva sute de ani. Principiul fundamental urmat în această expunere este cel cronologic, principiu aplicat și în prezentarea categorială a colecțiilor. Facem precizarea că o bună parte a celor 464 de piese ilustrate în 71 de planșe sunt la prima lor publicare, scopul în sine al acestui demers editorial fiind cunoașterea acestui valoros patrimoniu de către publicul interesat de trecutul istoric și de moștenirea culturală a orașului Baia Mare.

Colecțiile de arheologie medievală au început să se constituie în jurul anilor 1900, prin descoperiri întâmplătoare și donații, acestea dezvoltându-se destul de anevoios și lent timp de mai bine de 50 de ani. Printre piese înregistrate și păstrate până astăzi sunt fragmente de arhitectură din impunătoarea biserică gotică „Sfântul Ștefan”, care a dominat odinioară orașul. Astfel este un relief de mari dimensiuni care-L înfățișează pe Iisus rugându-se pe Muntele Măslinilor și un altul în care este reprezentat Iuda în grădina Getsemani trădându-și Maestrul, piese care au fost donate în anul 1903 de către Parohia romano-catolică din Baia Mare (Planșa I. 1, 2). Tot din vechea colecție se păstrează în jur de alte 30 de elemente arhitectonice recuperate probabil în timpul lucrărilor de reabilitare a turnului clopotniță al bisericii, efectuate la sfârșitul secolului al XIX-lea. (Planșa I. 3-5). O importantă descoperire întâmplătoare s-a făcut în anul 1904 când, în timpul unor lucrări viticole în cartierul Valea Borcutului, a fost scos la lumină un mic tezaur cu câteva obiecte din argint, probabil proprietatea orașului, despre care se presupune că au fost ascunse în perioada în care a fost asediat și ocupat de Ioan Sigismund, respectiv în anul 1567. Dintre acestea se mai păstrează în colecțiile muzeului o pereche de butoni dubli și capătul unui ac de păr, podoabe executate prin turnare și cizelare, din argint, parțial aurit cu frumoase elemente decorative (Planșa II. 1).

Trecerea prin două conflagrații mondiale a influențat desigur și segmentul cultural, instituțiile muzeale fiind temporar închise iar redeschiderea lor, după anii 1950, a permis reluarea procesului de îmbogățire a colecțiilor. Limitarea financiară a posibilităților de achiziționare contra cost a bunurilor cu valoare muzeală, dar și a susținerii unor campanii de cercetare sistematică, au imprimat un ritm lent dezvoltării patrimoniului în general. În anii 1960, cu prilejul unor lucrări edilitare în zone apropiate Turnului „Sfântul Ștefan” au fost întreprinse săpături de salvare, amplificate ulterior, în timpul cărora au fost recuperate diferite artefacte medievale printre care și un inel de aur cu diamant, realizare artistică de mare rafinament, cu greutatea de 4,15 gr, inel ce datează, se pare, din secolul al XVI-lea (Planșa II, 3). Colecțiile de arheologie medievală referitoare la istoria orașului Baia Mare s-au îmbogățit simțitor odată cu descoperirea unor tezaure monetare de aur și argint. Astfel, în anul 1959, pe strada Crișan, cu ocazia unor lucrări edilitare a fost scos la lumină un tezaur alcătuit din 105 piese

de argint, toate de câte trei groși bătute după sistemul monetar polonez. Acestea au fost depozitate într-un vas de lut care a fost distrus în totalitate în momentul descoperirii. Monedele au fost emise în Transilvania; 50 de piese, în timpul lui Șt. Bocskay (1604-1606) și a lui Gabriel Báthory (1608-1613), în Polonia, 41 de piese, a căror majoritate se încadrează în perioada 1587-1608, în Lituania au fost emise doar patru piese și ultimele 10 monede emise la Riga, între anii 1590-1598 (Planșa II. 2). Având în vedere faptul că toate monedele din tezaur erau de câte trei groși iar o monedă de trei groși valora nouă denari, cele 105 monede însumau 945 denari, o valoare relativ modestă la vremea respectivă. Specialiștii presupun că acumularea și îngroparea acestei mici averi s-a făcut în anii 1609-1610, moneda cea mai târzie fiind datată 1609, perioadă în care aveau loc în Transilvania tulburări pricinuite de complotul nobilimii împotriva lui Gabriel Báthory, complot repede înăbușit de altfel.

O altă descoperire importantă în zona veche a orașului a fost făcută în anul 1965, 24 noiembrie, în curtea unei case de pe strada Mihai Viteazul, cu ocazia unor lucrări de canalizare. Tezaurul se compune din aproape 1000 de monede de aur, medievale și imitații de piese antice contemporane. Asemenea descoperirii anterior menționate și aceste monede au fost inițial depozitate într-un vas de lut. Din acesta au fost recuperate câteva fragmente care, însă, nu au permis reconstituirea integrală a vasului. Cea mai mare parte a monedelor sunt ducați sau echivalenți ai ducatului și au fost emiși în Transilvania, Ungaria, Austria, Boemia, Tirol, Confederația Olandeză, Imperiul otoman sau în orașe precum Florența, Modena, Parma sau Veneția. În urma cercetării tezaurului, specialiștii au ajuns la concluzia că valoarea acestuia per ansamblu este foarte mare, iar proprietarul era, desigur, un om bogat. Este posibil ca această acumulare impresionantă să fi fost îngropată la începutul anului 1613, an din care tezaurul cuprinde doar două monede, așadar aceeași perioadă foarte tulburătoare de lupte pentru putere, de instabilitate politică și economică din Transilvania secolului al XVII-lea (Planșa III. 1-5).

Revenind la descoperirile întâmplătoare mai puțin spectaculoase, în diferite zone ale orașului au fost scoase la lumină bogate materiale, îndeosebi ceramice, care se încadrează de asemenea în perioada istoriei medievale. Astfel, în anii 1960, în timpul lucrărilor de construcție a gării noi au ieșit la iveală pipe din lut ars și fragmente de vase ceramice, iar în anul 1967, în cartierul Valea Roșie s-au găsit, de asemenea, fragmente ceramice din secolele XVI-XVIII, dar și un grupaj de pipe din lut ars din care trei întregi și una fragmentară (Planșa IV. 1). Aproape de piața veche a orașului, în timpul construirii Întreprinderii de Transporturi Baia Mare, în anii 1970, a fost descoperită o cantitate mai mare de obiecte ceramice medievale, printre care fragmente de cahle și aplice, unele întregi, cu frumoase elemente decorative (Planșa IV. 3-6).

Semnificative pentru evoluția mineritului în zona orașului Baia Mare sunt mai multe descoperiri întâmplătoare care au îmbogățit considerabil patrimoniul aferent acestui important segment al istoriei locale. Dintre acestea, amintim depozitul de unelte miniere, 25 de ciocane, de formă prismatică, din fier forjat, descoperit în anul 1994 în grădina unui localnic de la poalele Dealului Crucii, zonă în care se afla una dintre cele mai importante exploatare miniere ale orașului medieval (Planșa V. 1-3). În colecții se mai păstrează un depozit asemănător, de obiecte din fier, care cuprinde 23 de piese, printre care unelte minerești (ciocane, târnăcoape), fragmente de potcoave și alte componente metalice folosite de asemenea în minerit (Planșa VI. 1, 2). Există probabilitatea ca piesele din acest depozit să provină dintr-un atelier de fierărie care exista în toate exploatarea miniere, meșterii fierari fiind necesari pentru întreținerea și repararea uneltelor sau a utilajelor minierești.

Istoria culturală a orașului medieval Baia Mare a fost îmbogățită cu noi mărturii materiale prin descoperirea, la începutul secolului XX, a unei meșter-grinde, cu următorul text în limba latină inscripționat pe ea: SCHOLA ECCLAE HELVETICAE CONFESSIO; N. BANSIS. RESTAURATA SUB JUD. GRSI. D. SF. DE...SF. HUNYAD ET STF. JEREMIAS CVRAT B.S., în traducere: *Școala bisericii de credință helvetică din Baia Mare restaurată în timpul judeului nobil De... Ștefan și al curatorilor Hunyadi Ștefan și Jeremias Ștefan*. Grinda a fost descoperită în incinta casei nr. 2 din Piața Libertății, casă care a adăpostit o vreme vechea școală confesională, respectiv institutul de învățământ reformat înființat la Baia Mare cu numele de Schola Rivulina (Planșa VII. 1-4).

După anii 2000, cu prilejul diferitelor lucrări de reabilitare a străzilor sau de revizuire a sistemelor de canalizare din arealul Centrului istoric, în timpul supravegherii, a săpăturilor preventive și a sondajelor, au fost descoperite variate materiale, în principal ceramice, din perioada medievală, premodernă și modernă. În contextul derulării unor importante proiecte de restaurare și revitalizare a diferitelor obiective edilitare și zone din configurația vechiului oraș medieval, începând cu anul 2002, în cadrul amplului proiect „Centrul de afaceri Millennium III, Baia Mare”, s-au desfășurat cercetări arheologice care au avut ca rezultat materiale, înscrise, ca datare, între secolele XV-XIX, aflate în curs de clasificare și cercetare.

Așa după cum am specificat la începutul acestei prezentări, în a doua jumătate a anului 1904, când Muzeul orașenesc Baia Mare era deja constituit, în evidențe încep să fie înregistrate achizițiile contra cost. Printre primele astfel de achiziții semnalate a fost copia fotografică, pe suport cartonat, a actului emis de cancelaria regelui Carol Robert de Anjou, la 17 mai 1327, respectiv o diplomă privilegială cu caracter privat, prin care o treime din urbură revenea proprietarului terenului pe care existau mine de aur și argint, măsură care a favorizat dezvoltarea mineritului în zonă. Acest act consemnează așezarea Zazarbanya (Mina Săsar) care, în diploma emisă de regele Ludovic I, în anul 1347, apare alături de Rivulus Dominarum (Râul Doamnelor), care este vechea denumire a orașului Baia Mare. Această copie a fost cumpărată de la Alexandru Kóvats în anul 1904 și a fost publicată în Anuarul muzeului un an mai târziu (Planșa VIII, 1-3). Din aceeași veche colecție se păstrează și sigiliile, tipar sau amprentă în ceară, ale orașului Baia Mare. Cel mai vechi este tiparul de sigiliu din anul 1483, piesă de excepție, cu caracter documentar dar și cu o valoare tehnică și artistică deosebită. Se presupune că acest tipar a fost gravat și cizelat de un meșter argintar din Baia Mare, probabil la monetăria din oraș. Din fericire amprenta acestuia se păstrează imortalizată în ceară dar și sub formă timbrată pe un fragment de document medieval neidentificat (Planșa IX. 1-3). Acest sigiliu se pare că a fost folosit până la mijlocul secolului al XVII-lea, când a fost înlocuit cu un altul al cărui tipar se păstrează de asemenea în colecții. În exerga tiparului este gravat cu majuscule textul: SIGILLUM CIVITAS RIVULI DOMINARUM, respectiv, *Sigiliul orașului Râul Doamnelor*, iar în câmpul central este redată, într-o altă manieră, scena de minerit, prezentă și pe tiparul sigiliului anterior amintit, scenă care, de altfel definește principala ocupație a membrilor comunității o lungă perioadă de timp. (Planșa IV. 4).

Pentru perioada modernă când Baia Mare își pierde statutul de oraș liber regal, în a doua jumătate a secolului XIX, odată cu intrarea în componența administrativă a județului Satu Mare (1876), se păstrează câteva tipare de sigilii ale primăriei orașului dintre care unele au preluat simboluri miniere reprezentate pe vechile sigilii medievale (Planșa IV. 5-7).

Din lunga perioadă istorică în care orașul Baia Mare, cu toate domeniile sale, a aparținut comitatului Satu Mare, reprezentativă este o hartă a comitatului, executată pe pânză, de mari dimensiuni, inscripționată în limba maghiară, iar textele, respectiv, nota și legenda, în limba latină. Ea redă cu acuratețe elementele geografice și localitățile în conformitate cu statutul lor în secolul al XVIII-lea. Spre exemplu, Nota, inscripționată în partea de sus, dreapta, face o prezentare statistică a celor mai importante localități din comitat și anume: orașe libere regale (*Liberæ Regiæ Civitates*), 2, respectiv, Baia Mare (*Nagy Bánya*) și Satu Mare (*Szatthmár Nemethi*), cetăți, locuri întărite, orașe (*Oppida*), 15, și sate (*Pagi*), 247, totalizând 264 de localități (Plașele X, XI). Credem că harta datează din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, când cele două orașe, Satu Mare (*Szatthmár*) și Mintiu (*Nemethi*) au fost unite definitiv (1721), primind și statutul de oraș liber regal.

Istoria medievală a orașului Baia Mare o cunoaștem în principal prin intermediul artefactelor, a vestigiilor, a bunurilor culturale tridimensionale și a surselor documentare scrise. Totuși un important izvor documentar se adaugă la un moment dat celor amintite și anume fondul iconografic. Un anumit segment din acest fond intră în atenția noastră în acest context, respectiv categoria specială a stampelor. Din fericire, de la începuturi, muzeul băimărean a colectat și colecționat astfel de materiale imagistice care se constituie astăzi într-o colecție de aproximativ 30 de stampe. Dintre acestea doar șase au ca tematică orașul Baia Mare și au intrat în

patrimoniu după anii 1900. Amintim printre donatori pe: Zsigmond Pap (1902), Károly Stoll (1908) sau Schönherr Gyula (1908).

Stampele reprezintă imagini de ansamblu ale orașului din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Din acest grupaj amintim o imagine panoramică în care sunt cuprinse secvențial trei localități și anume Baia Sprie, Tăuții de Sus și, într-un registru secundar, din „orașul minier Baia Mare”, după cum rezultă din textul în limba germană care însoțește imaginea. Stampa, realizată în tuș de către baronul Franz von Haklberg und Landau, în anul 1787, 12 iunie, redă edificii importante secole la rând pentru comunitatea băimăreană precum biserica gotică „Sfântul Ștefan” sau, în plan mai îndepărtat, silueta Turnului Măcelarilor (Planșa XII. 1, 2). Această stampă, împreună cu următoarele din prezentare, sunt cele mai vechi și printre puținele imagini păstrate care redau etape esențiale din evoluția edilitară a orașului Baia Mare. Cunoscută și mult mediatizată este stampa ce reprezintă Poarta Podului, datată 1802, autor necunoscut. Lucrarea are o compoziție artistică de excepție, cu o valoare documentară pe măsură. Este unica imagine păstrată a unei porți de intrare în orașul medieval, respectiv poarta de nord, aflată la capătul podului peste râul Săsar, desigur cu o formă edilitară diferită de cea inițială din secolul al XVI-lea. Deși cea mai întinsă suprafață tematică a lucrării este ocupată de cursul râului Săsar, este evidentă extinderea orașului dincolo de această cale de acces încă păzită riguros (Planșa XV. 1, 2). Un loc important în colecție îl ocupă stampa încadrată perfect în planul topografic al zonei Baia Mare, realizat în anul 1809, de același autor, baronul Franz von Haklberg und Landau. Planul inscripționat în limba latină are în registrul inferior mai multe compoziții tematice printre care și o frumoasă imagine de ansamblu a orașului privit dinspre sud (Planșa XVI. 1, 2). O valoare documentară deosebită pentru istoria orașului este atribuită unui desen realizat de Zsigmond Pap, în anul 1842, lucrare donată de autor muzeului în anul 1902. În totalitate compoziția tematică este ocupată de ruinele bisericii gotice „Sfântul Ștefan” și de turnul clopotniță al acesteia. Importanța documentară constă în faptul că este singura imagine păstrată a acestor ruine care peste câțiva ani (1847) vor fi înlăturate definitiv (Planșa XVII. 1).

Deoarece Baia Mare a fost un important și privilegiat oraș minier, în care a funcționat o monetărie mai bine de 400 de ani, colecțiile muzeale cuprind de la începuturi obiecte specifice acestui vechi meșteșug. Primele obiecte cu caracter minier au fost înregistrate în anul 1898. Dintre acestea amintim opaițe de lut ars, donate de istoricul Schönherr Gyula iar, mai târziu, în anul 1904, inginerul Anton Szmik a oferit muzeului flori de mină și unelte minerești, în acest an fiind semnalate și primele achiziții contra cost de obiecte muzeale. O constantă în dezvoltarea de-a lungul timpului a acestor colecții speciale, alături de donațiile făcute periodic de instituțiile de profil, Direcția Minelor (după 1900), Centrala Minelor (anii 1980-1985) sau REMIN (anii 2000), o constituie descoperirile întâmplătoare sau în contextul cercetărilor arheologice sistematice și, nu în ultimul rând, recuperările de pe teren.

Acest patrimoniu de excepție permite o fericită completare a istoriei documentare scrise privind evoluția mineritului în Baia Mare și împrejurimi pentru o perioadă de timp cuprinsă între secolele XV-XX. Din acest patrimoniu se detașează în mod evident colecția de mijloace de iluminat în subteran. Evoluția acestor lămpi de mină, asemenea uneltelor tradiționale, a fost deosebit de lentă. Piese din colecție ne permit o prezentare a lor în ordine evolutivă și tipologică în același timp. Cele mai vechi sunt opaițele de ceramică aparținând secolelor XV-XVIII, foarte asemănătoare cu opaițele romane (Planșa XIX. 1-4). Opaițele din metal, confecționate manual din tablă de fier sau din fier forjat turnat și din cupru, cu corp deschis aproape circular, sunt mai puține la număr, acest tip de lampă portabilă fiind folosit în perioada secolului al XVII-lea până în prima jumătate a secolului al XIX-lea (Planșa XX. 1-7). Cele mai numeroase sunt opaițele cu corp închis, în formă de pară sau de vioară, cu două sau trei orificii și prevăzute cu cârligul necesar ancorării de peretele galeriei. Acestea au fost folosite timp îndelungat, chiar și după introducerea lămpilor cu acetilenă la sfârșitul secolului al XIX-lea (Planșele XXI, XXII). Unele piese din această colecție sunt datate, cum este un opaiț de cupru, cu corp deschis, pe spatele căruia este inscripționat anul 1724, altele prezintă ciocanele încrucișate pe tija corpului, toate însă poartă amprenta folosirii îndelungate și patina timpului trecut. Faza tehnologică a preparării și prelucrării minereurilor neferoase, cu diferitele

procedee folosite, este ilustrată cu impresionante mojară de fontă, de mari dimensiuni, dintre care unele inscripționate și datate (Planșa XXIV. 1-3). Piese de acest fel au fost recuperate prin anii 1980 din incinta Centralei Minelor, azi sediul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș. Reamintim, în acest context, faptul că în segmentul de clădire mai vechi (din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea) din actualul complex de edificii, a funcționat monetăria orașului, continuând astfel activitatea vechii monetării atestată documentar în anul 1411, poate unul dintre cele mai importante atuuri ale statutului de oraș liber regal. Din vechile colecții ale muzeului se păstrează un bogat material care provine din recuzita monetăriei. Astfel, amintim grupajul creuzetelor, a recipientelor de probă, de dimensiuni și forme diferite, folosite la analize și la separarea metalelor prețioase (afinarea), cele mai multe aparținând secolului al XVIII-lea (Planșa XXV). Acestea erau confecționate de meșteri olari, nelipsiți în zonele de exploatare minieră, la fel ca și fierarii sau tâmplarii. Din aceeași recuzită provin polonicele din aramă bătută, din secolele XVII-XVIII, precum și balanțele de mare finețe, cu frumoase elemente decorative și trusele cu 3 până la 30 de greutate, unele dintre ele fiind destinate cântăririi aurului, datând din perioada mai sus amintită (Planșele XXVII-XXX).

La monetăria din Baia Mare s-au bătut de-a lungul timpului o varietate de monede preponderent din metale prețioase, cele de metal comun fiind socotite „bani proști”, cum ar fi jetoanele miniere din bronz, cu circulație foarte restrânsă. În perioada 1580-1619 monetăria a fost arendată familiei Herberstein. Amintim această etapă din evoluția istorică a monetăriei deoarece considerăm a fi un moment important baterea și gravarea, în anul 1600, a unei medalii de aur în cinstea domnitorului Țării Românești, Mihai Viteazul (1593-1601), o piesă de excepție care, în original se păstrează la Muzeul Național de Istorie a României, instituția noastră având o copie a acesteia. Medalia redă pe avers efigia voievodului, iar pe revers prezintă un text inscripționat în limba latină, cu următorul conținut: *Mihai Voievodul Valahiei Transalpine, consilierul sacrei majestăți imperiale și regale, locțiitor în Transilvania, comandant general al armatei dincoace de Transilvania și din părțile supuse ei care, în anul Domnului 1600, prin prevedere, virtute și arme, a câștigat victoria*, conținut care susține recunoașterea oficială de către împăratul Rudolf al II-lea a stăpânirii voievodului român asupra Transilvaniei în anii 1599-1600 (Planșa XXXII. 1, 2). Realizarea tehnică și artistică a medaliei și în general a pieselor bătute la monetărie de-a lungul timpului, atestă de fapt priceperea și măiestria meșterilor gravori, aurari și argintari din Baia Mare, aceștia fiind deseori „împrumutați” de diferite monetării din Transilvania. Acest meșteșug, printre primele atestate documentar în Baia Mare, a devenit în timp o adevărată artă pentru o bogată diversitate de obiecte, de la cele mai simple și uzuale (tacâmuri, cupe și potire), până la cele mai complexe (podoabe, accesorii vestimentare, obiecte decorative și de cult), lucrări semnalate în evidențele economice ale orașului (inventarele bunurilor ce aparțineau comunității), valoarea lor făcând parte din veniturile generale.

Intrarea monetăriei în stăpânirea habsburgică se reflectă în câmpul gravat al unor tipare de sigilii din secolul al XVIII-lea, precum cele aparținând Oficiului monetar cezaro-regesc din Baia Mare, KAISERL(ICH) KÖNIGL(ICHES) MÜNZ AMT IN NAGYBANIEN, și Inspectoratului superior minier din Baia Mare, înființat în anul 1748 (Planșa XXXII. 5, 6).

Comunitatea meșteșugărească a orașului medieval Baia Mare a fost în Evul Mediu foarte bine organizată, activitatea economică și comercială era foarte intensă și deseori impulsionată de acte privilegiale fapt care se reflectă și în bogăția, diversitatea și consistența patrimoniului legat de această importantă componentă a vieții urbane, importanță care se amplifică dacă o raportăm la ansamblul documentelor scrise ce atestă pulsul și dinamica vieții cotidiene din incinta fortificată.

Statutul de oraș liber regal a făcut din orașul Baia Mare un puternic centru economic, o importantă piață de desfacere și a menținut constantă intensitatea vieții urbane o lungă perioadă de timp. Astfel, spectaculoasa colecție de însemne și produse de breaslă s-a format în perioada 1902-1904. O caracteristică generală pentru acest grupaj este simbolistica specifică meșteșugurilor care este strâns legată de uneltele tradiționale, de natura activității în sine, dar și de heraldică medievală.

Însemnele specifice se regăsesc pe lăzile de breaslă, pe tiparele de sigilii sau chiar pe diferite obiecte folosite uzual de către membrii breslei respective. Aceste însemne și utilizarea lor erau supuse unor reguli severe, orice abatere de la acestea fiind aspru pedepsită. Reprezentarea acestor simboluri, pe lângă semnificația în interiorul breslei avea și o funcție practică, dirijată spre exterior, respectiv identificarea breslei, fiind vorba despre o societate alfabetizată parțial, dar într-o bună măsură și pentru publicitate și reclamă, însăși organizarea meșteșugarilor în aceste corporații de tip patronal fiind menită să reglementeze producția și desfacerea dar și concurența dintre ele. Lăzile de breaslă sunt piese de excepție, spectaculoase, foarte bine conservate în timp. Rostul acestora era de a păstra în siguranță documentele (statute, regulamente de funcționare, caiete de călătorie) și obiectele (tipare de sigilii, însemne) care erau reprezentative pentru fiecare breaslă în parte, dar și resursele financiare contabilizate cu scrupulozitate. De regulă acestea sunt ușor de identificat având în partea exterioară simboluri care definesc meșteșugul și prezintă uneori texte inscripționate care pot cuprinde date referitoare la breaslă sau chiar numele meșterului care a confecționat lada. Din cele 9 lăzi de breaslă păstrate în colecții se detașează lada breslei măcelarilor, breaslă atestată documentar în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Această piesă este cea mai veche, fiind apreciată ca aparținând secolului al XVI-lea, iar simbolistica pe care o prezintă este mai mult decât evidentă. Întreaga sa construcție și structură dovedește meticulozitate iar amplasarea externă a unei forme animaliere (probabil un vițel) definește breasla căreia îi aparține. Același simbol al breslei, îl regăsim, reprezentat, într-o altă manieră și pe tiparul de sigiliu din anul 1756 (Planșa XXXIV. 1-3).

În cazul altor bresle din Baia Mare se păstrează mai multe însemne și chiar produse de breaslă. Astfel pentru croitori sunt semnificative sigiliile (în metal și ceară) din anul 1545, măsurătorul de lemn (77 cm), datat 1701, foarfece din secolul al XVIII-lea sau lada breslei din anul 1800 (Planșa XXXV. 1-6), iar pentru olari, tipar de sigiliu din anul 1661 și sigiliu în ceară din același an, roata și lada olarilor din secolul al XVIII-lea, precum și capodopere de breaslă din aceeași perioadă sau diferite produse ale acestui meșteșug, foarte important în comunitate. Oprindu-ne puțin la breasla olarilor, menționăm un vas ceramic deosebit ca realizare tehnică, de mari dimensiuni, inscripționat în limba maghiară, textul cu valoare documentară, tradus, este următorul: *Această veche oală, Szűts György (Cojocar Gheorghe n. n.) eu am făcut-o când locuiam la domnul meu Marele meșter al Breslei care a fost Gallo Mihaly în al cărui atelier am dat proba cu toate că eram un tânăr fecior român. Am făcut-o în Baia Mare la roata maistrului de breaslă în 1773 în 31 iulie* (Planșa XXXVI. 6). Din diversitatea produselor olarilor băimăreni amintim: cahle (plăci de sobă, plate sau în formă de vază) cu elemente decorative ce dovedesc o mare măiestrie, unele dintre ele aparținând secolelor al XV-lea și al XVI-lea (Planșa XXXVII. 1-4), altele redau artistic compoziții tematice binecunoscute, precum sacrificiul pelicanului hrănindu-și puii (Planșa XXXVIII. 2).

Meșteri și artiști în același timp, asemenea olarilor, au fost și cositorarii. Destul de numeroși în orașul de pe malul Săsarului, aceștia nu erau organizați într-o breaslă distinctă. Ei erau asimilați de meșterii argintari sau de lăcătuși executând la comandă diferite obiecte (căni, farfurii), deseori înnobilate cu elemente artistice decorative realizate prin tehnica gravării. Aceste piese (aparținând secolelor XVII-XVIII), unele executate la cererea altor bresle, au valoare documentară, fiind inscripționate și datate, valoare care, alături de valențele artistice, le conferă spectaculozitate. Unele piese sunt datate (1721, 1740, 1763), altele prezintă sigiliul gravat al comanditarului precum farfuria comandată în anul 1802 de breasla cizmarilor din Baia Mare (Planșa XLI. 6-8). Din șirul cănilor de cositor se detașează în mod evident, pentru realizarea artistică de excepție, o piesă din secolul al XVII-lea, care prezintă pe fundul interior al căunii imaginea gravată a lui Iisus răstignit și cu frumoase elemente decorative pe exteriorul corpului (Planșa XLII. 1-3).

Alte simboluri de breaslă foarte vechi sunt cele ale cizmarilor și pantofarilor. Astfel însemnul meșterilor, o talpă de pantof, mărime naturală, este datat 1575, tiparul de sigiliu din anul 1757, lada cizmarilor din anul 1804, cu simboluri în exterior și text inscripționat pe capac în interior, sau tabla breslei din anul 1816. Aceasta, de asemenea, este o piesă cu valențe artistice, executată din aramă, în formă de casetă, având semnele meșteșugului, respectiv o cizmă și

unealta pentru tăiat piele încadrate parțial de textul amplasat în partea de sus a casetei (Planșa XLIII. 6, 7).

Foarte des solicitați pentru nevoile cotidiene de către locuitorii orașului, membrii breslei lăcătușilor, desprinși la un moment dat din marea categorie a fierarilor, asemenea altor meșteșugari, dețineau monopolul asupra acestei meserii. Ei executau, pe lângă lacăte, zăvoare și chei diverse, obiecte uzuale precum accesorii de harnașament, scărițe de șa sau zăbale. Este impresionantă colecția de lacăte și chei aparținând secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, constituită în anii 1903, 1904, prin donații făcute de meșterii lăcătuși din oraș sau de Direcția Minelor din Baia Mare, colecție cu piese din cele mai diversificate ca formă și dimensiuni, unele prezentând elemente decorative care stârnesc admirația, mai ales că este vorba despre obiecte atât de banale în zilele noastre. Atrag atenția în mod deosebit impunătoarele zăvoare din fier, cu frumoase elemente decorative, încuietori despre care se presupune că acționau porțile mari ale orașului (Planșa XLIV. 1-9).

Cel mai adesea meșteșugurile erau transmise din tată în fiu, spre exemplu dogăritul. În anul 1904, Samuil Dezsi, meșter dogar din Baia Mare, donează o piesă de excepție, un butoiăș miniatural, însemn al breslei, datat 1867. De la urmașii acestuia, în anul 1981, au fost achiziționate și alte obiecte specifice meșteșugului, ladă de breaslă (două piese din secolul al XVIII-lea), un interesant jurnal de călătorie din anul 1816, documente, inclusiv o fotografie a ultimilor meșteri dogari, din anul 1856, fotografie în care se regăsește una dintre lăzile de breaslă care, iată, a fost transmisă câteva generații la rând (Planșa LII. 4).

În colecția pieselor legate de evoluția breslelor băimărene se detașează ansamblul tiparelor de sigilii (secolele XVI-XIX). Acestea erau confecționate de către meșterii locali, fie argintari, care gravau discurile tiparelor, fie lăcătuși. Legenda din câmpul marginal al discului, de formă circulară, cel mai adesea, sau ovală era inscripționată de regulă în limba oficială a statului și, la solicitarea conducerii breslelor, gravorul cuprindea în text statutul de oraș „liber regal”, uneori de „oraș minier”, sau, dacă spațiul era mai mic, apar cele două ciocane încrucișate într-o altă zonă a discului, cum se poate vedea pe tiparul sigilar al breslei pantofarilor din anul 1757 (Planșa XLIII. 3).

În jurul anilor 1800, fenomenul decadenței breslelor tradiționale, din ce în ce mai accentuat ulterior, se reflectă și în reprezentările gravate pe tiparele sigiliilor, spre exemplu în anul 1807, tâmplarii apar alături de lăcătuși, sticlari și armurieri, tiparul respectiv fiind deosebit ca realizare tehnică și artistică (Planșa XLIX. 1). Grupajul tiparelor sigilare ale breslelor băimărene face parte dintr-o colecție foarte bogată, de peste 500 de exemplare, colecție ce cuprinde și tipare sigilare și amprente în ceară ale diferitelor instituții sau localități, din cele mai diverse zone și regiuni, care a fost inițiată în jurul anului 1900, prin donații ale unor persoane fizice, ale Casei de Depuneri din Baia Mare sau ale Direcției Minelor.

Una dintre îndatoririle foarte importante ale magistratului orașului era aceea de întreținere permanentă a fortificațiilor, de dotare cu arme și muniții necesare apărării în cazul atacurilor venite din afara zidurilor. Armele albe, precum spade, săbii, securi buzdugane, sulite sau halebarde, erau confecționate de meșterii fierari. Treptat, dintre aceștia se desprind armurierii, specializați în executarea armelor de foc, puști și pistoale, dar și a unor părți componente de armuri sau alte accesorii de apărare proprii diferitelor perioade istorice. Colecția de arme, în jur de 300 de piese, aflată în patrimoniu, cu mici excepții, provine din vechile fonduri ale muzeului orașenesc, conturate în perioada anilor 1900-1904. Piese medievale precum puști grele de cetate, halebarde și vârfuri de lance au fost donate de primăria orașului, iar buzduganele ghintuite, sferice și lamelate, 10 exemplare, au fost „depușe de arhiva orașului” care funcționa pe lângă primărie. Din seria armelor de lovire și împungere, cele mai vechi piese sunt: spadele din secolul al XIV-lea (Planșa LIV. 4-6), un buzdugan gotic, unic în colecție, din secolele XIV, XV (Planșa LIII. 1) sau halebardele din secolul al XVI-lea (Planșa LIV. 1-3). Din perioada imediat următoare amintim grupajul buzduganelor lamelate din secolele XVI-XVII (Planșa LIII. 2, 3) și al celor ghintuite (Planșa LIII. 7, 8), grupaj din care se desprinde un buzdugan din secolul al XVIII-lea, atribuit haiducului Grigore Pinte (1670?-1703). Una dintre piesele importante din colecție este

paloșul vechi al orașului intrat în patrimoniu în anul 1903, cu numele de „barda ghâdelui”. Acest paloș la două mâini, produsul unui atelier spaniol, probabil din secolul al XVI-lea sau al XVII-lea, cu text în limba latină inscripționat pe lamă, ELV+E+O SAHAGUM, este un simbol al dreptului de aplicare a pedepsei capitale (*ius gladii*), privilegiu acordat magistratului orașului Baia Mare de către regele Matia Corvin (Planșa LIV. 7, 8).

În perioada secolului al XVIII-lea, începutul secolului al XIX-lea, se încadrează săbii, preponderent de husari și iatagane, unele prezentând inscripții pe lamă, altele cu frumoase elemente decorative traforate la gardă (Planșele LV, LVI). Din categoria armelor de foc, astăzi spectaculoase arme de panoplie, amintim puștile grele de apărare din secolele XV-XVIII (Planșa LVII. 1-3) și pistoalele cu cremene, din secolul al XVIII-lea, dintre care unele au gravate în zona sistemului de dare a focului motive ornamentale sau chiar inscripții. Din acest grupaj, se detașează pistolul atribuit haiducului Grigore Pinte, personaj important consemnat în istoria orașului și a zonelor învecinate (Planșele LVII. LIX). În aceeași perioadă se încadrează componente ale unei armuri medievale (cuiasă, față-spate, coif, obrăzare, mănușă), spectaculoase și bine conservate (Planșa LX. 1-6), precum și accesorii militare: piteni cu și fără duriță, șa și scărițe de șa, potcoave și zăbale, cele mai multe din aceste ultime categorii de obiecte au fost donate muzeului fie de primărie și de Direcția Minelor Statului, fie de persoane particulare, în aceeași perioadă deseori amintită până acum (Planșele LXII, LXIII).

Viața comunității în incinta fortificată (*intra muros*) a orașului medieval Baia Mare a fost, așa cum reiese din sursele documentare, bine organizată și condusă de către magistrat. Principii și regii cărora le-a aparținut în timp orașul, au acordat acestuia multe privilegii, reinnoite periodic, ale căror beneficii s-au răsfărat parțial și asupra vieții de zi cu zi, conturând o relativă și oscilantă prosperitate a orașului.

Ultimul grupaj de planșe ilustrate, în urma unei selecții riguroase, cuprinde obiecte tridimensionale care reflectă secvențe din viața spirituală și culturală sau preocupările cotidiene ale comunității urbane. Astfel, o piesă, cu mare valoare documentar-istorică și cu valențe artistice deosebite, este un tipar pentru turte, confecționat din fier forjat care reprezintă cu siguranță opera pricepuților meșteri băimăreni, fierari și gravori. Destinația acestuia este legată de practicile creștine, catolice în acest caz, ale împărtășaniei, fiind folosit cu prilejul sărbătorilor, îndeosebi a Sf. Paști. Tiparul, de forma unui clește de mari dimensiuni, redă prin gravare, în zona destinată imprimării, semnificative scene biblice și un blazon cu mai multe inițiale în grupajul cărora este încadrat anul 1608 și simbolul mineritului, respectiv ciocanele încrucișate (Planșa LXIV. 1-4). Menționăm faptul că această piesă face obiectul unui studiu aprofundat, în curs de publicare, redactat de Viorica Ursu, muzeograf, care, de altfel, s-a îngrijit de păstrarea și punerea în valoare a colecțiilor medievale în perioada 1974-2001. Același segment al prezentării cuprinde diverse obiecte, unele de folosință cotidiană, aparținând secolelor XVIII-XIX, precum sfeșnice, mojar, căni de cositor sau pahare de sticlă care surprind privitorul cu frumoasele elemente și scene decorative (Planșele LXVI-LXVIII).

Piese din colecțiile descrise și prezentate sunt valoroase pentru vechimea lor, pentru mesajul documentar, pentru unicitatea sau frecvența redusă, dar, în ansamblu, ele conturează un patrimoniu de excepție, definitoriu pentru istoria locală, un patrimoniu care se face cunoscut inclusiv prin această apariție editorială.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Căpîlnean V., Sabău I., Oszóczyki C., Balogh A., Schrek V., *Îndrumător în Arhivele Statului Județul Maramureș*, București, 1974.
- Chirilă E., Bandula O., *Tezaurul monetar de la Baia Mare*, Muzeul Regional Maramureș, Baia Mare, 1966.
- Chirilă E., Socolan A., *Tezaure și descoperiri monetare din colecțiile Muzeului Județean Maramureș*, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, 1971.
- Csoma G., *Baia Mare – 670 „... suprema tărie a orașului”*, Baia Mare, 1999.
- Ghitta O., „Cum au ajuns românii să-și facă biserică la Baia Mare?”, *Artă, Istorie, Cultură. Studii în onoarea lui Marius Porumb*, Cluj-Napoca, 2003, pp. 303-315.
- Feștilă A., Pintilie I., Cădăriu I., Sabău I., Achim V., *Monografia municipiului Baia Mare*, Baia Mare, 1972.
- Goldenberg S., „Contribuție la o istorie a cămării și monetăriei din Baia Mare”, *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, I – II, 1958–1959, pp.153-162.
- Kacsó C., *Repertoriul arheologic al județului Maramureș*, vol. I-II, Bibliotheca Marmatia, 3, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare, 2011.
- Kacsó C., Pop L., *Minerit și civilizație în Maramureș*, Colecții Muzeale, II, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare, 2010.
- Krizsán P.P., *Oglinda orașului Baia Mare–Nagybánya Tükre*, Baia Mare–Nagybánya, 1933.
- Nagy B., „File din istoria monetăriei băimărene”, Csoma Gh., *Baia Mare-670 „Suprema tărie a orașului”*, Baia Mare, 1999, pp. 253-261.
- Németi I., „Scurt istoric al sigiliilor orașului Baia Mare”, *Marmatia*, I, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, 1969, pp. 16-21.
- Niedermaier P., *Habitatul medieval în Transilvania*, București, 2012.
- Pál E., *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale 895-1526*, Cluj- Napoca, 2006.
- Palmer K., (red.), *Nagybánya és környéke*, Nagybánya, 1894.
- Rusu V., Pop L., *Baia Mare în imagini. Stampe și fotografii*, Colecții Muzeale, III, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare, 2011.
- Oszóczyki C., „Documente inedite referitoare la Pinteazul în arhivele maramureșene”, *Marmatia*, II, Muzeul Județean Maramureș, 1971, Baia Mare, pp. 106-120.
- Oszóczyki C., Sabău I., „Direcția minelor și uzinelor metalurgice Baia Mare”, *Revista Arhivelor*, X, 1/1967, pp. 179-198.
- Sabău I., „Despre monetăria din Baia Mare în secolele XV – XVII”, *Marmatia*, III, Muzeul Județean Maramureș, 1977, pp. 55-70.
- Zdroba M., „Sigilii ale breslelor din Baia Mare păstrate în colecțiile Muzeului Județean Maramureș”, *Marmatia*, II, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, 1971, pp. 121-127.

BAIA MARE - FREE, ROYAL CITY. HISTORICAL MEDIEVAL TESTIMONIES AND VESTIGES Abstract

Baia Mare has appeared on the map of urban settlements as a result of the exploitation of non-ferrous ore, the first reliable information regarding the mining operations in the area having originated in the 14th century, even though the medieval beginnings of such activities are far older, having begun at least as early as the second half of the 13th century.

The first Preferential Claims Act that can be studied today is the one issued by the chancellery of King Ludovic I of Hungary (1342-1382) on the 20th of September 1347. Considering that the former Preferential Claims Act of the city had burned because of a fire, the King granted the city of Baia Mare a new Act, by which the borderlines of the city were set and the residents of the city were bestowed numerous privileges: the freedom to choose their own judge, jurors, and the priest, the insurance of individual rights and liberties, the right to judge within the city all the arisen causes, the freedom of customs, the right to freely trade wine, the right to build fortified walls, and also the right to hold an annual fair for fifteen days, *Baia Mare being the first city in Transilvania to be granted this right.*

We can safely state that, in the 14th century Baia Mare was a well-organised urban structure, the rights and freedoms reinforced through the document from 1347 representing *distinct privileges of a free, royal city* which have ensured the autonomy in the leadership and organisation of the community. The documents also reveal the various names of the city of Baia Mare in its development: *civitas, castrum* or *castellum Rivuli Dominarum, Asszonypataka, Bagna, Nagibánya, Nagybánya* or *Frauenbach, Neustadt, Welka-Bánya.*

One proof of the richness and prosperity that the city of Baia Mare reached during the 14th century is the completion of the Gothic building of The „Sfântul Ștefan” Church, to which a bell tower was added, still standing today, known as The Tower of „Sfântul Ștefan”.

The exploitation of precious metals has determined the establishment and functioning over a long period of time of a *Mint*, certified in documents since 1411. Gold and silver coins have been stamped in the mint from Baia Mare by local craftsmen and renowned specialists from Italy and Germany. The Mint from Baia Mare has established itself as the main mint in Transilvania and Hungary, bringing in, for instance in 1463, a net income of 20.000 florins; by comparison, the mint in Buda was gaining during the same period 8.000 florins, and the one in Sibiu 6.000 florins.

The city of Baia Mare became the property of the Hunyads in 1445. By the renewal and expansion of the old privileges, the continued support towards mining and minting, by the opening of new mining galleries and bringing in new specialists in the processing of non-ferrous ore, including the stamping of coins, by the spectacular buildings which have lasted until today as valuable heritage and historical and architectural symbols, the Hunyads have contributed to the shaping of the identity of a prosperous city, validated as one of the most developed mining centres from the kingdom of Hungary. The reign of Matia Corvin (1458-1490) meant for the city of Baia Mare the recovery of autonomy and the most thriving period from the history of this free, mining, royal city. As far as the economy was concerned, the King was preoccupied with organizing the mining activities and increasing the production of precious metals, thus reinforcing the previous privileges of the city on the 12th of May 1458. By a document issued on the 9th of November 1469, Matia Corvin granted Baia Mare the right to be surrounded with walls of protection against exterior attacks. According to medieval city rights, *only the free, royal cities had the right to fortify themselves with walls.* Baia Mare has benefitted of wide autonomy and numerous privileges which have supported a steady evolution, especially from an economical point of view. For the everyday needs of the inhabitants of the city, different trades have been

practiced and have developed such as pottery, tailory, carpentry, boot making etc. The craftsmen were grouped in *guilds* some of which are certified in documents ever since the first decades of the 15th century, the guild of the tailors being mentioned in 1412.

On the 25th of June 1484, due to the privilege received from King Matia Corvin, the power of the judge and the jurors of the city of Baia Mare greatly increased and widened by having obtained the authority to issue the death penalty (*ius gladii*).

From a cultural point of view, the emergence of the religious Reform was beneficial for the city of Baia Mare, one of its consequences being the transformation of the city into an important centre of schooling. In 1547 *Schola Rivulina* was established, the first reformed, evangelical, superior school. In the mid 17th century, in the marketplace of the city of Baia Mare, tradesmen and merchants coming from very different and distant geographical areas would meet in order to buy and sell different goods. In the old centre of the city, the annual fairs were held and they would last for fifteen days in a row.

From an administrative point of view, during the middle ages, the city of Baia Mare was ruled by a council, later called magistrate, and lead by a main judge. The council or magistrate was made up of a number of 13-15 jurors, out of whom the main judge, who had different administrative, economical, tax-related, public order - related, military, and judiciary assignments, was elected.

The moment Baia Mare entered under Austrian jurisdiction, administrative changes occurred, *The Leopoldine Diploma* from 1691 sanctioning the passage of the city into „Partium” and under the administration of the Kings of Hungary. In 1748, following the resolutions of the state authorities passed in order to increase the production of gold and silver, *The Superior Mining Inspectorate* (Inspectorat Oberamt) was established at Baia Mare, directly subordinated to the royal erarium (the financial administration of the state) which re-organised the entire system of the exploitation of mines. Subordinated to the Inspectorate were also The Mint of Baia Mare, The Mining Office of Baia Sprie, The Mining Office and foundries from Cavnic, Ferneziu, Băiţa etc. On the 16th of July 1766, Empress Maria Tereza (1740-1780) issued *Puncta jurisdictionalia* through which she regulated the juridical relations between the Mining and Monetary Inspectorates in Baia Mare and the Magistrate of the city of Baia Mare, specifying, in 31 articles, the rights and obligations of the parties, including those of the staff of the inspectorate regarding the city.

The second half of the 18th century witnessed the occurrence of new problems which, though originally ecclesiastic, urged the examination of the entire system of organisation of the community of Baia Mare, Greek-Catholic Romanians having initiated a series of actions which aimed to secure a necessary plot of land to build their own church. The building of the Romanian church started in 1771 and the ecclesiastic conscription from 1787 recorded on the account of the Greek-Catholic from Baia Mare, a stone church, a priest and 1.114 believers. The confessional and demographic structure of the city spectacularly changed during the second half of the 18th century, the community beginning to shed its medieval casing. The entrance of the Romanian element within the city was progressively noticeable due to, first of all, the increasing need in labour.

In 1864, after approximately five centuries of almost uninterrupted existence, The Mint of Baia Mare ceased to exist. The year 1872 meant the abolishment of guilds, their place being taken by the “industrial” associations. Among the mining towns of Transilvania, the only one that had the role of a municipality was Baia Mare, the city having experienced an exceptional evolution.

An important centre for the exploitation of non-ferrous ore, the owner of an important mint, a city with numerous guilds famous for the skill and value of their craftsmen, a centre of education and trades, having benefitted from numerous royal preferential acts, the city of Baia Mare has outlined its personality by its specific economical activities, by the elements of civil, religious, and military architecture, and by its administrative organisation.

The 19th century marked the end of a long period in which, as a free, royal city, Baia Mare has benefitted of the particular privileges of its status as *civitas* which have shaped its particular identity as compared to other urban communities from Transilvania.

*

The evolution of community life within the walls of the city of Baia Mare during the 19th and 20th century is generously mirrored in the configuration and structure of the current heritage of the museum. The largest part of the collections related to local medieval history comes from the old funds of The City Museum of Baia Mare, collections initiated and outlined between 1898 and 1906. In this context we proceed to a synthetic presentation of the heritage of the museum, framed by the Middle Ages, a heritage which, together with the archival documents shapes the special status of *free, royal city* that Baia Mare has benefitted from for a few hundred years. The main principle of this presentation is the chronological one, followed by the principle of categories and that of the themes of the collections.

The collections of medieval archaeology began to materialize around the year 1900, through chance findings and donations. Among the important findings we mention fragments of architecture from the imposing Gothic church „Sfântul Ştefan” (1903), the small treasure from Valea Borcutului (1904), the treasure with silver coins from the 16th and 17th century (1959) and the gold treasure with antique imitations and medieval coins (1965). From the same old collections are preserved the seals, printed or engraved in wax, of the city of Baia Mare, the oldest of which is the seal print from 1483, an exceptional piece, with documentary value and also with a special technical and artistic value, which is supposed to have been engraved and polished by a silver craftsman from Baia Mare.

Since Baia Mare has been an important and privileged mining town in which a mint has functioned for over 400 years, the collections of the museum have included from the very beginning objects that are specific for this old trade. Tools, earthen and mining lamps are abundantly illustrated highlighting objects from the arsenal of the old mint office, namely ladles, sample vessels, scales, weight kits, some of which are dated and inscribed. This exceptional heritage graciously acknowledges the documented, recorded history regarding the evolution of mining in Baia Mare and the surrounding areas for the period of time between the 15th and 20th century. The community of craftsmen of the medieval city was very well organised during The Middle Ages, the economic and commercial activity being exceptionally intense and often prompted by preferential acts, fact reflected in the wealth, diversity, and consistency of the heritage related to this important component of urban life. The status of free, royal city has turned Baia Mare into a powerful economic centre, status which is reflected in a spectacular collection developed between 1902 and 1904 and which is made up of symbols and items belonging to the guilds. A general characteristic for this selection is the specific craft simbology, closely related to traditional tools, to the nature of the activity as such and also to medieval heraldry. These items, many of which are dated and inscribed, belong to the period of time between the 16th and 19th century.

One of the most important duties of the Magistrate of the city was to continuously maintain the fortress, to supply the necessary weapons and munitions in order to defend the city from possible external attacks. The collection of weapons consisting of approximately 300 items, most of which belong to the patrimony, comes from the old funds of The City Museum, outlined between 1900 and 1904.

Fractions from the spiritual and cultural life or daily concerns of the urban community are suggested through certain objects having different purposes and material structures, which come, once again, to prove the skill and artistry of the local craftsmen as well as the tastes and preferences of the consumers of the time to agreeably join the useful with the beautiful.

The items belonging to the described and presented collections are valuable for their age, for the documentary message, their uniqueness or rarity and, overall, they outline an exceptional heritage which is defining for the local history, a heritage that is also acknowledged through this issue.

1

2

3

Arheologie Medievală

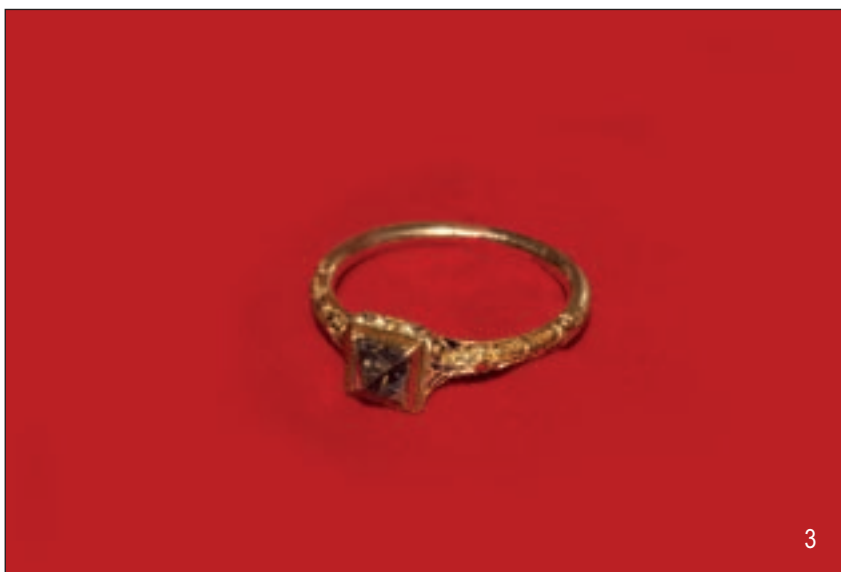

4

5

1

2

3

4

5

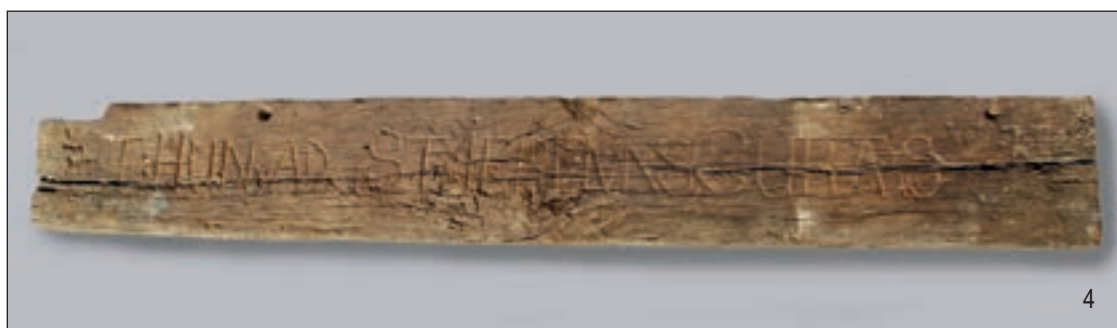

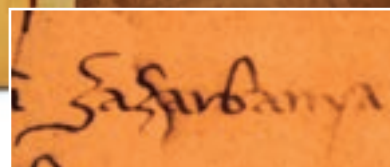
6

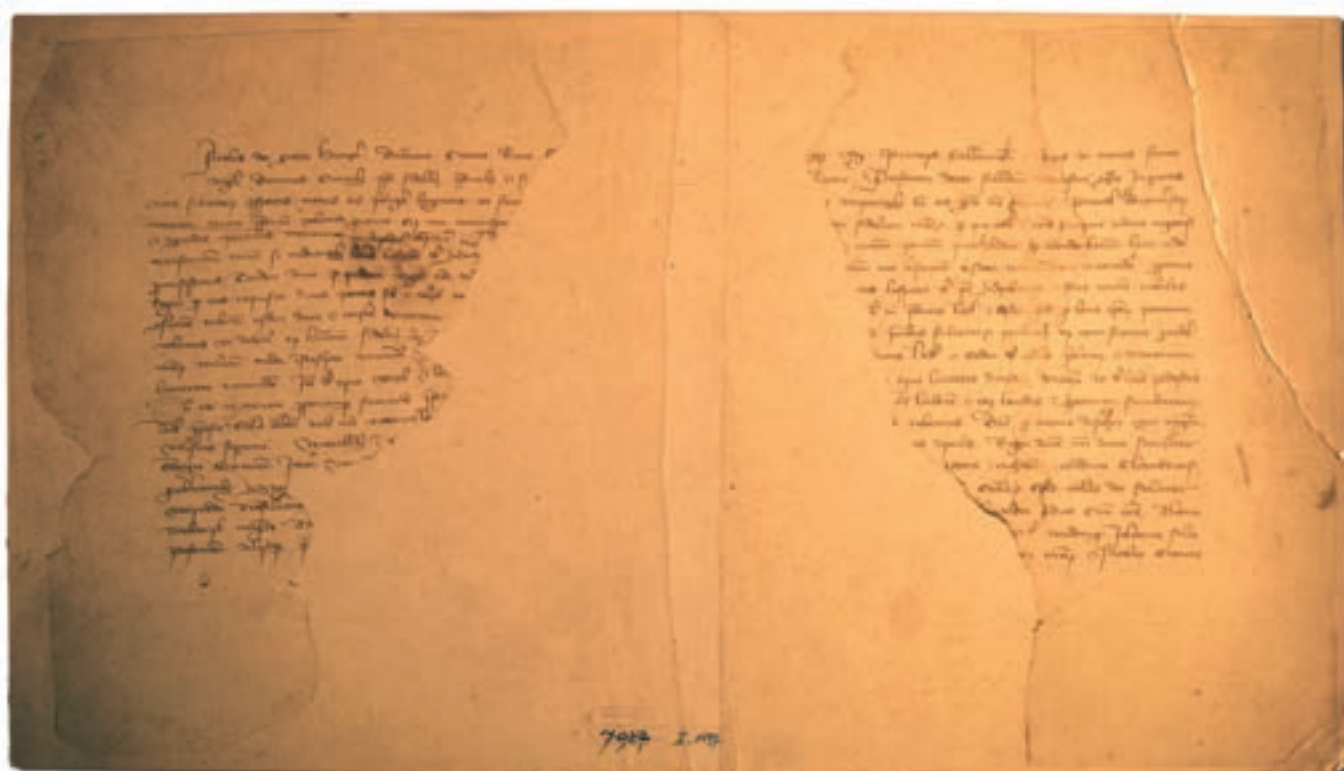

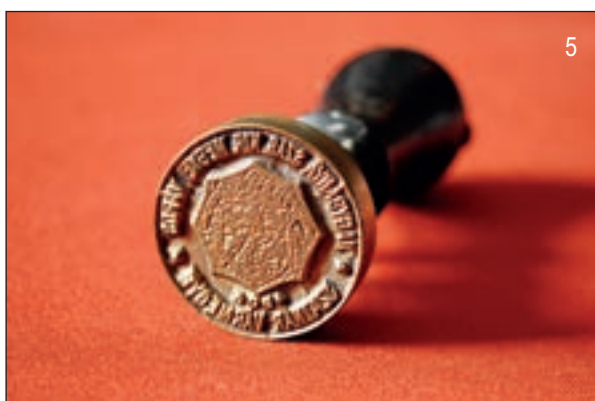

Documente, Sigilii, Stampe

1

Nota
In Gremio Indyti Cettus
SZATHMÁR
Reperuntur Libere Regiae
Civitates 2 scilicet Nagy Banya, et
Szatmár Nemethi, Cppida 15. Pagi
At in Summa simul sumtum An. 264.

2

3

Planşa X

1

2

1

2

1

2

1

2

1

2

1

2

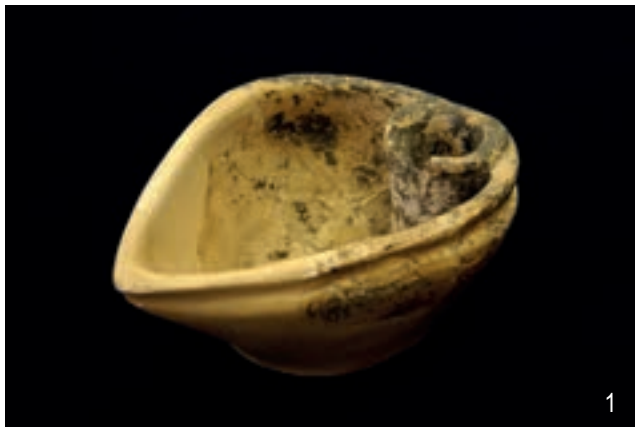

3

Minerit și Monetărie

1

2

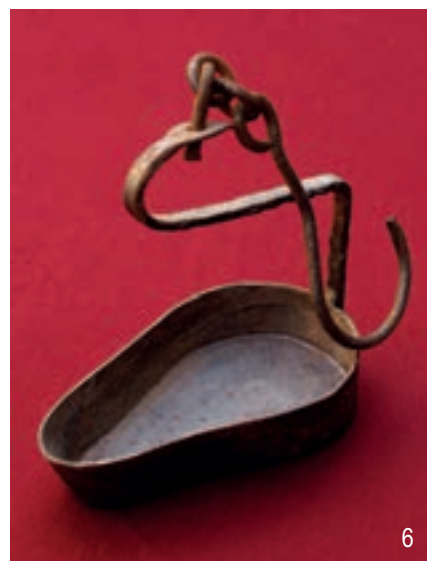
3

4

5

6

7

Planşa XX

1

2

3

4

5

1

3

5

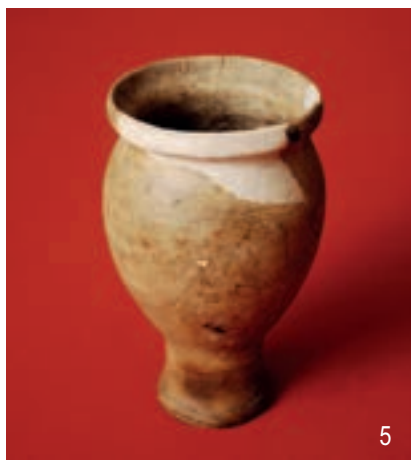
6

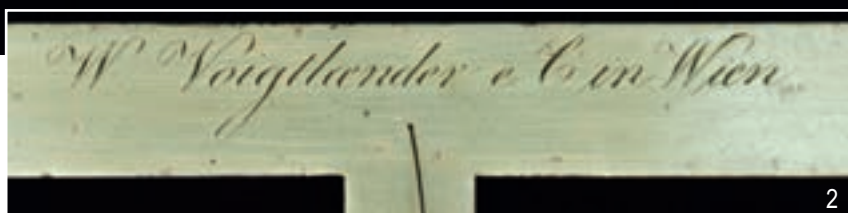

7

1

2

3

1

2

3

4

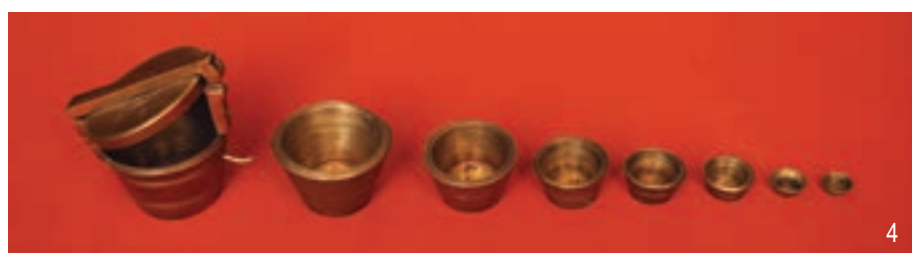
1

2

3

4

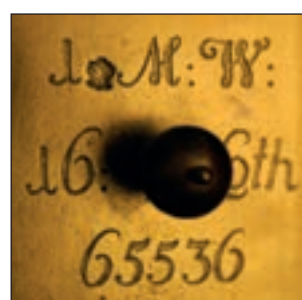

5

6

1

2

3

Planşa XXX

1

2

3

4

5

6

1

2

3

Meșteșuguri și Bresle

4

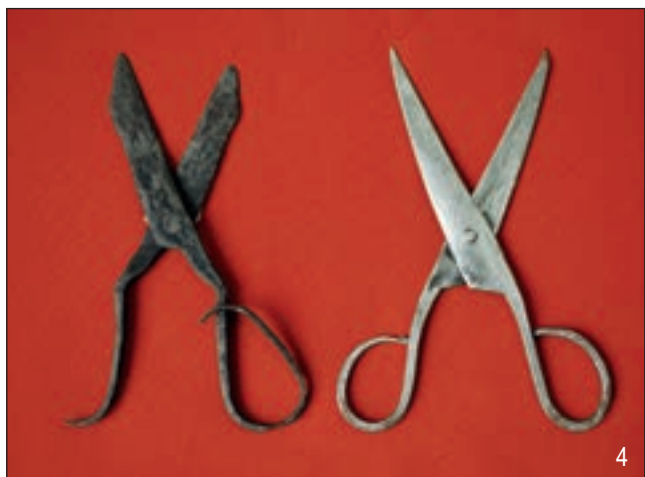
1

2

3

4

5

6

7

1

2

3

4

6

5

7

1

2

4

3

5

6

1

2

3

4

5

6

7

8

1

2

4

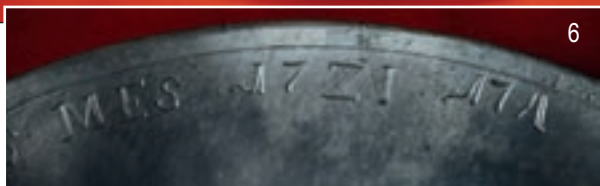
3

5

7

6

9

8

10

1

2

3

4

5

6

7

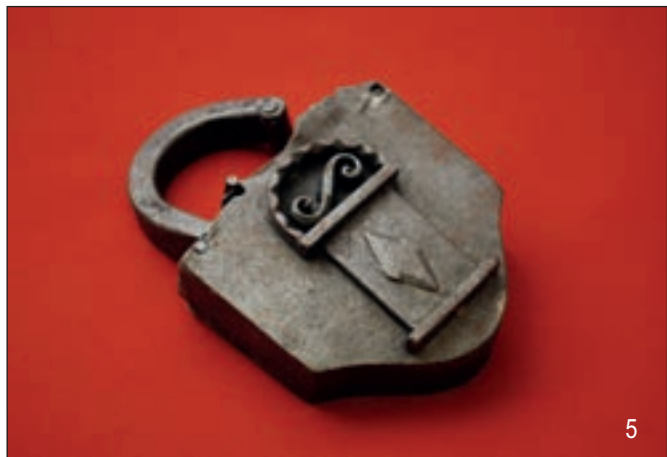
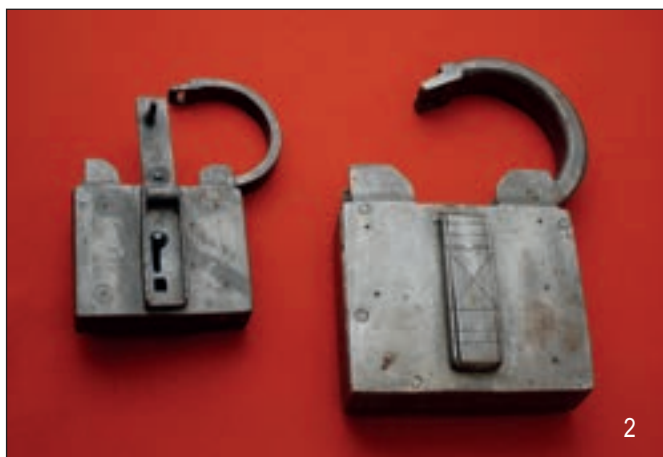
8

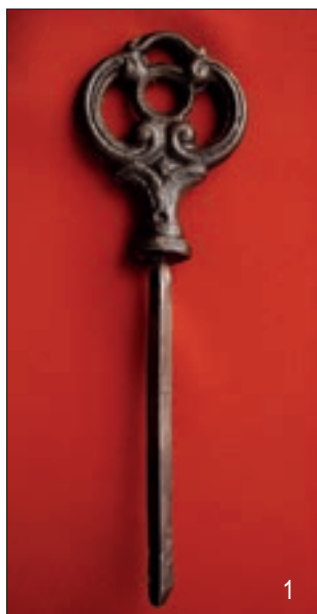

9

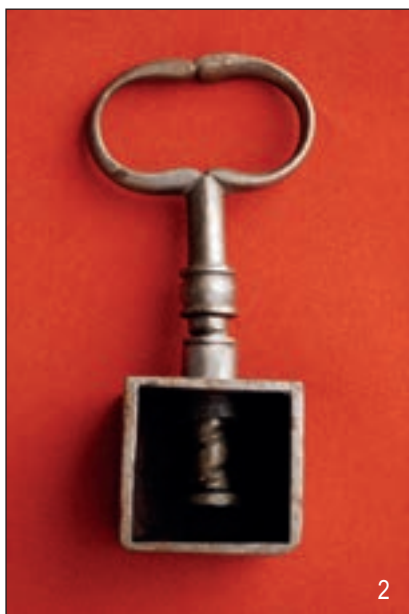

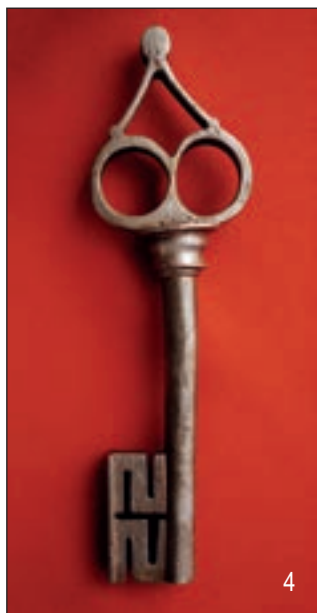
1

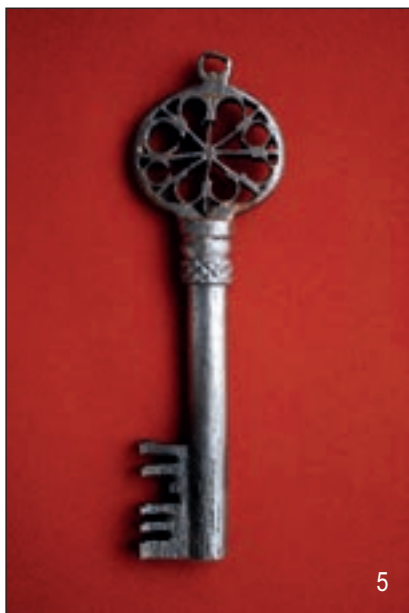
2

3

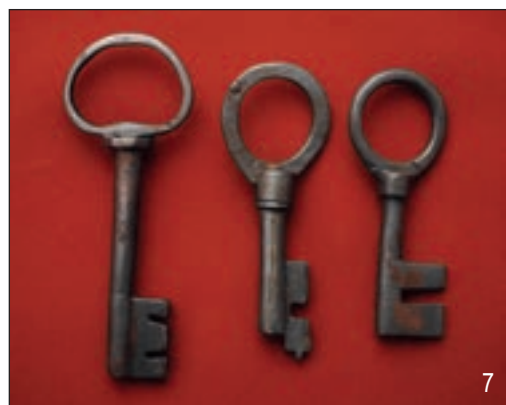
4

5

6

7

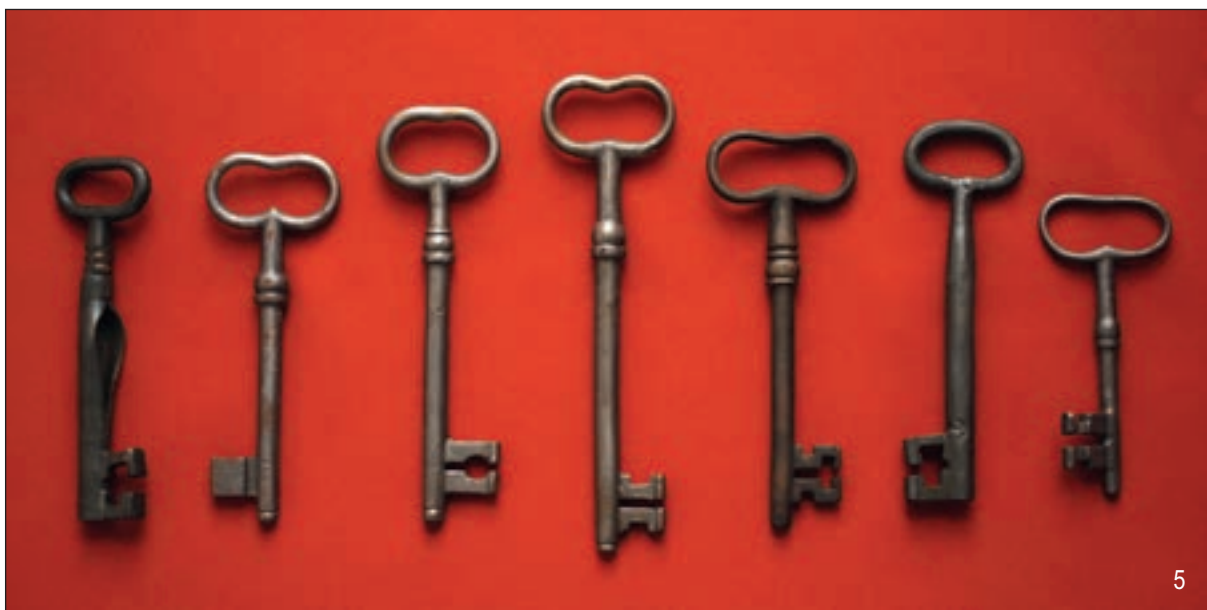
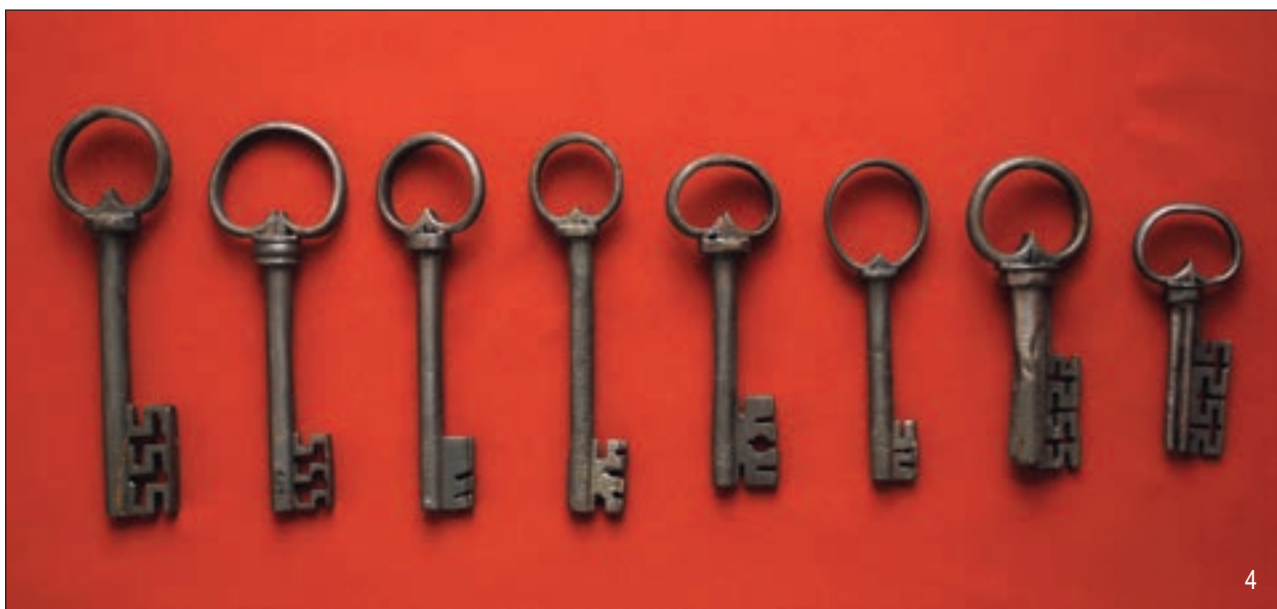
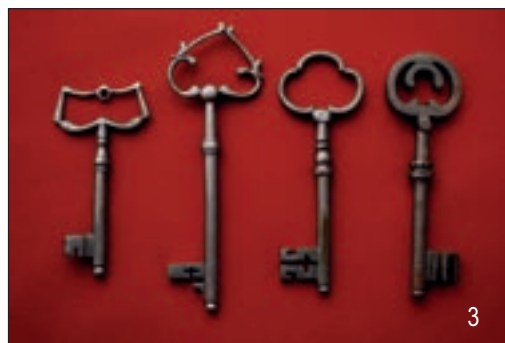

8

9

1

2

3

4

5

6

7

8

1

2

3

1

2

3

4

5

1

2

3

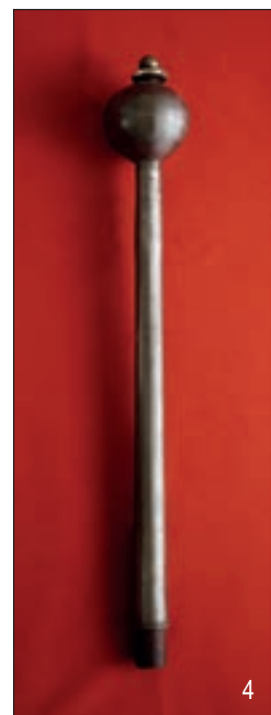
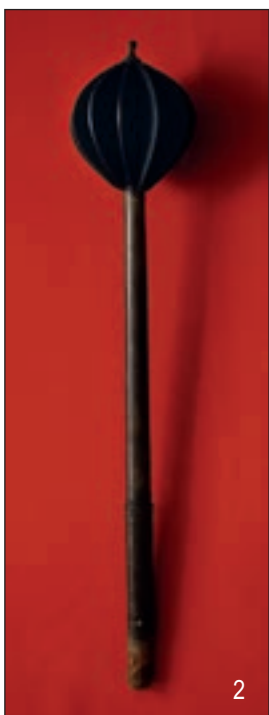
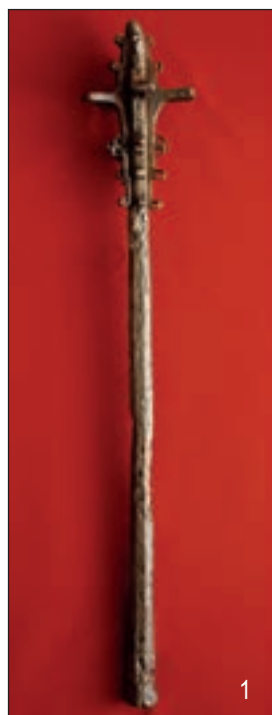
4

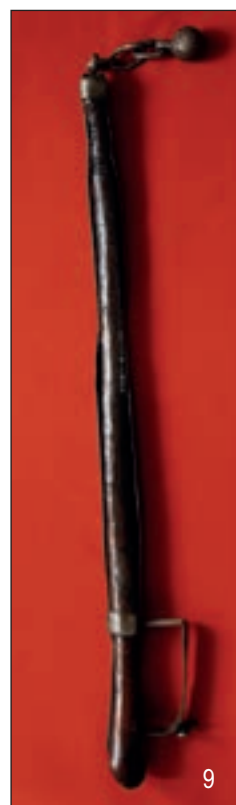
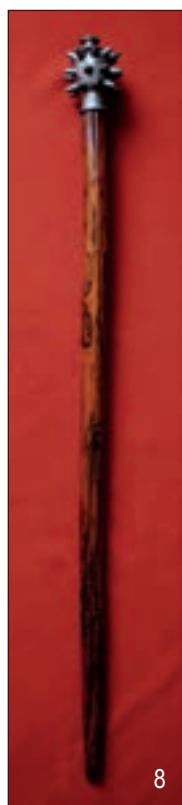
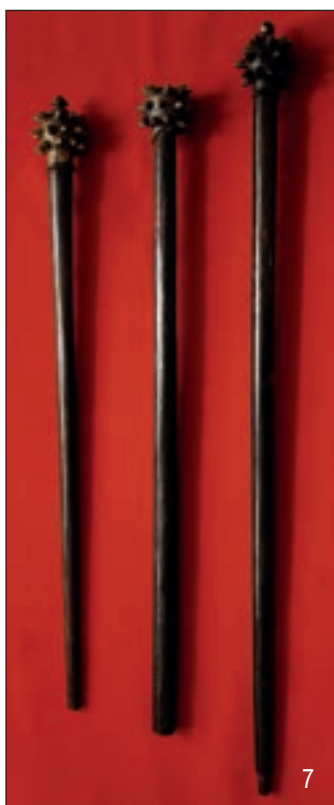
5

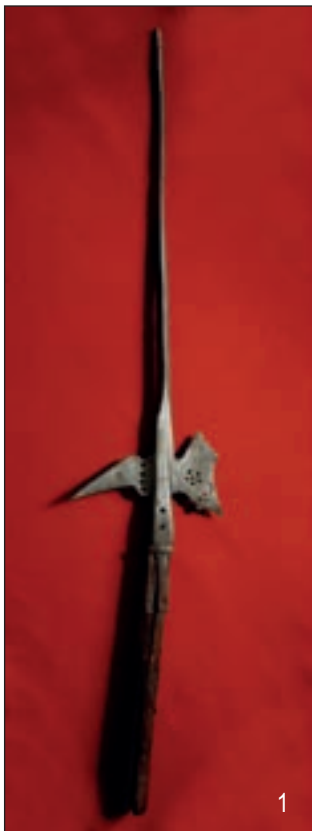

Planşa LII

Arme și Accesorii

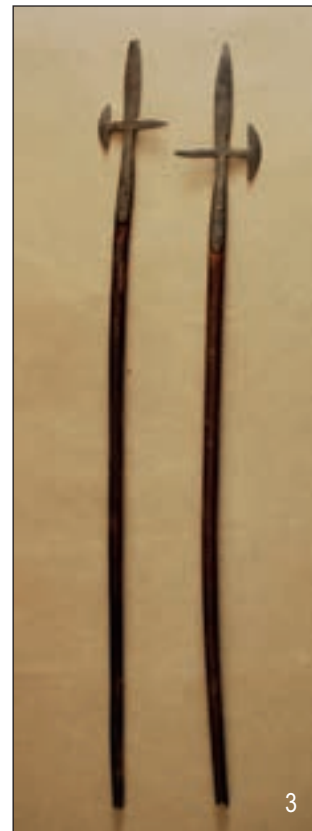

1

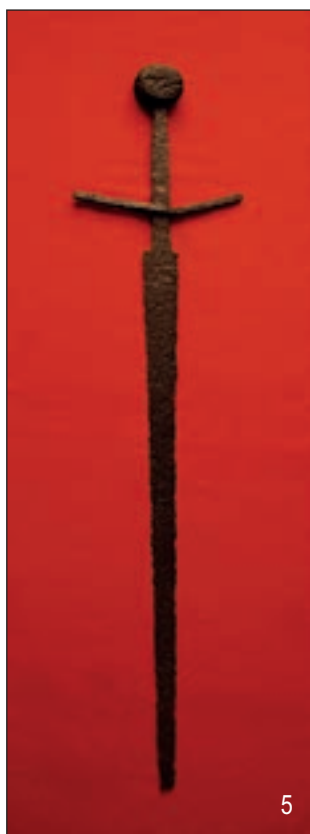
2

3

4

5

6

7

8

1

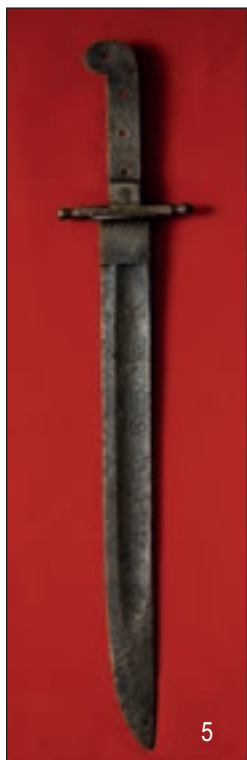
2

3

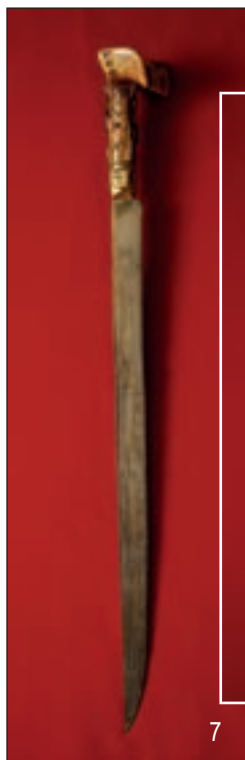
4

5

6

7

8

9

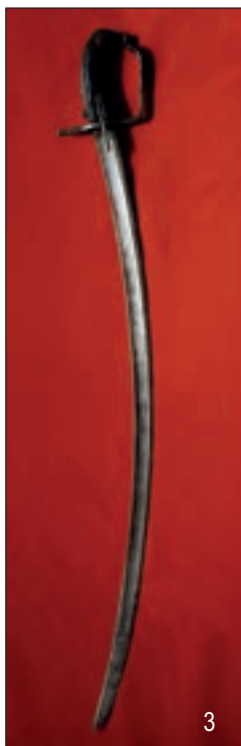

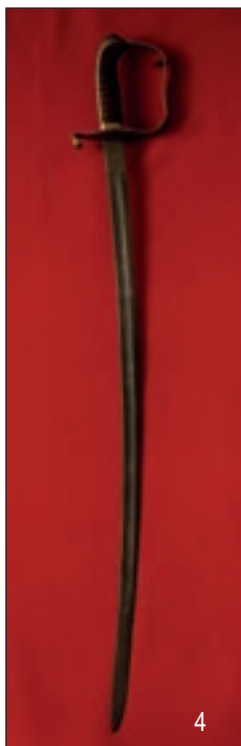
1

2

3

4

5

7

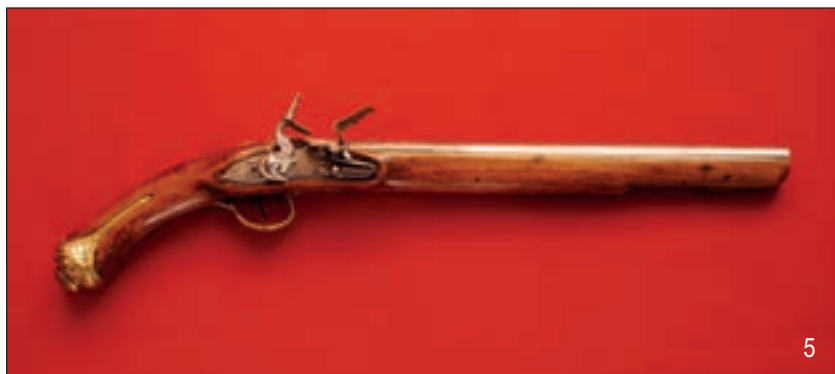
6

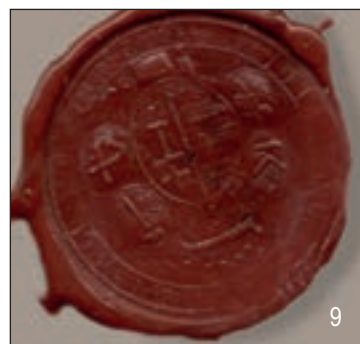
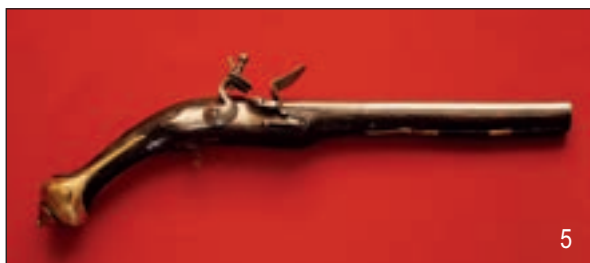

8

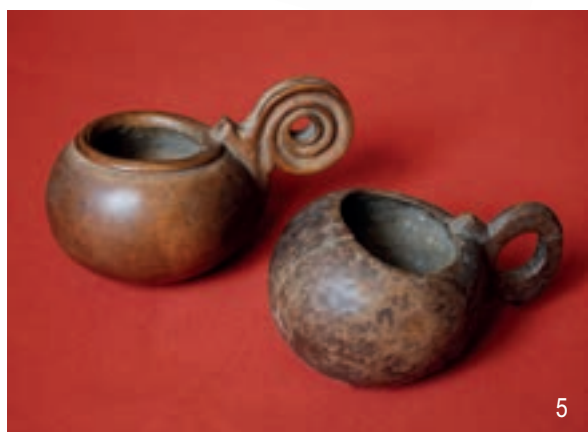

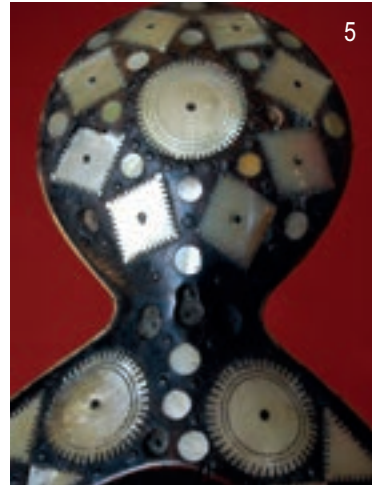
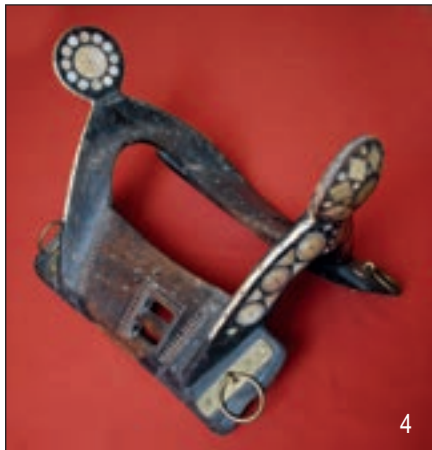

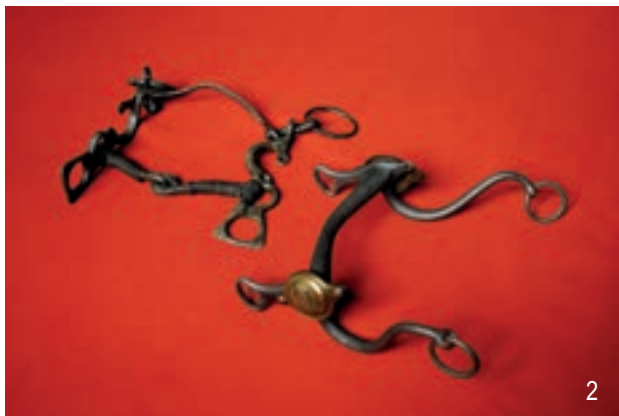

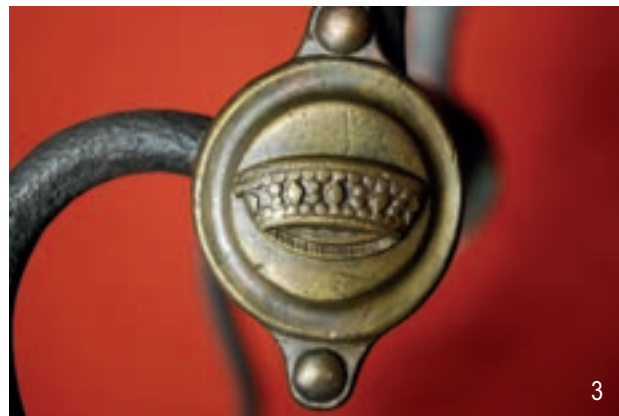

1

2

3

4

5

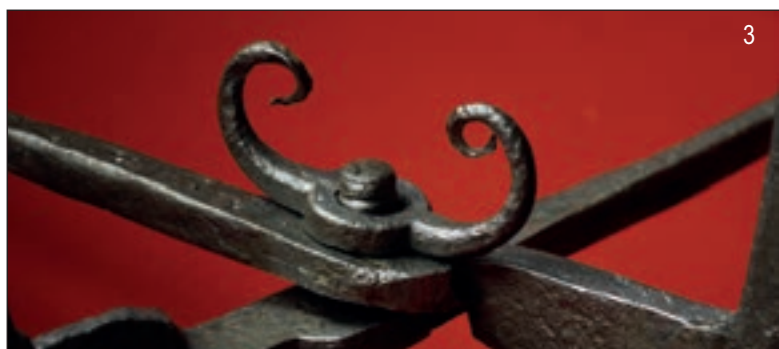

6

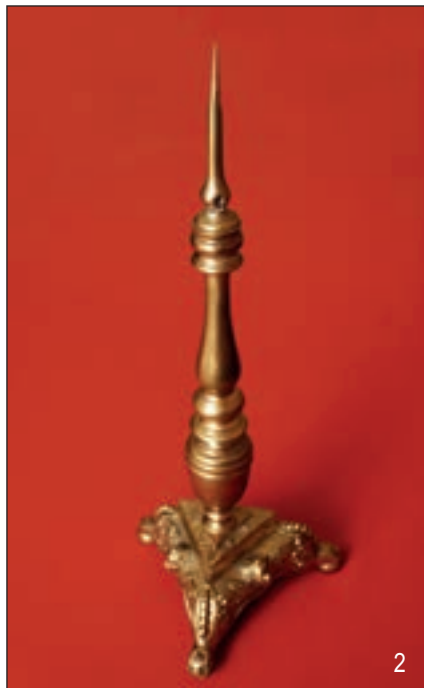
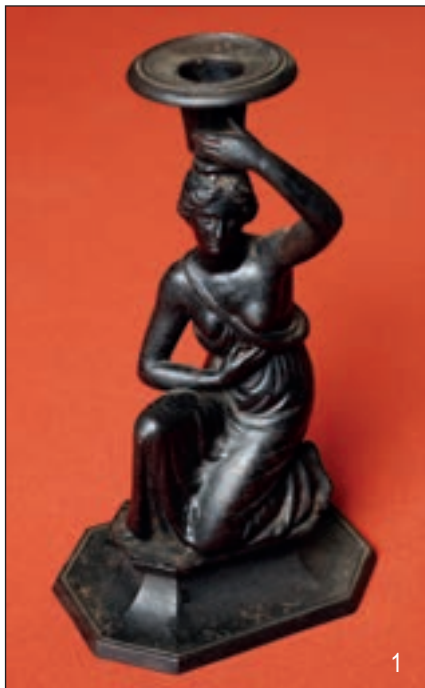
7

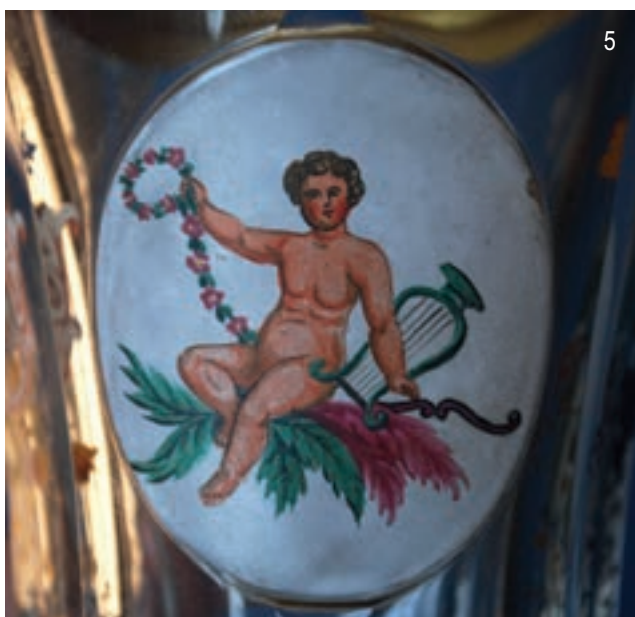

Viața Urbană

1

2

3

4

1

2

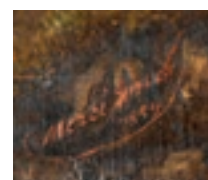
3

1

4

2

3

EXPLICAȚIA PLANȘELOR

ARHEOLOGIE MEDIEVALĂ

Planșa I. 1. Iisus rugându-se pe Muntele Măslinilor, fragment arhitectonic din biserica gotică „Sfântul Ștefan”; 2. Iuda în Grădina Ghetsemani trădându-L pe Iisus, fragment arhitectonic din biserica gotică „Sfântul Ștefan”; 3-5. Fragmente arhitectonice din biserica gotică „Sfântul Ștefan”.

Planșa II. 1. Piese din argint (butoni și fragment de ac), secolul XVI (?), *Valea Borcutului*; 2. Tezaur monetar de argint, secolele XVI-XVII; 3. Inel de aur cu diamant, secolul XVI, 4,15 gr, Nr. inv. IF 3705.

Planșa III. 1-5. Tezaur monetar de aur, imitații antice contemporane și monede medievale din secolele XV-XVII.

Planșa IV. 1-6. Pipe și fragmente de vase ceramice medievale.

Planșa V. 1-3. Ciocane miniere medievale, *Dealul Crucii*, Nr. inv. IF 4712-4736.

Planșa VI. 1, 2. Unelte miniere și diferite piese de metal din perioada medievală.

Planșa VII. 1-4. Grinda de meșter, fragmentată, din edificiul fostei școli reformate, *Schola Rivulina*, secolul XVII (?).

DOCUMENTE, SIGILII, STAMPE

Planșa VIII. 1-3. Documentul emis de regele Carol Robert de Anjou în anul 1327, fotocopie, 1904, 27/39 cm, Nr. inv. IF 730.

Planșa IX. 1. Tipar de sigiliu al orașului Baia Mare, 1483, argint, diametru: 3,2 cm, Nr. inv. IF 2685; 2. Sigiliu în ceară al orașului Baia Mare, 1483; 3. Sigiliu timbrat al orașului Baia Mare, 1483; 4. Tipar de sigiliu al orașului Baia Mare, secolul XVII, argint, diametru: 3,3 cm, Nr. inv. IF 2686; 5. Tipar de sigiliu al orașului Baia Mare, a doua jumătate a secolului XIX; 6. Tipar de sigiliu al primăriei Baia Mare, 1874, bronz, diametru: 3,3 cm, Nr. inv. IM 802; 7. Placă sigilară a primăriei Baia Mare, a doua jumătate a secolului XIX.

Planșa X. 1-3. Harta Comitatului Satu Mare, secolul XVIII, lungime: 85 cm, lățime: 51,5 cm, Nr. inv. IF 725.

Planșa XI. 1, 2. Harta Comitatului Satu Mare, secolul XVIII, detalii.

Planșa XII. 1, 2. Vedere spre vechea berărie din Baia Sprie, satul Tăuții de Sus și orașul minier regal Baia Mare, 1787, stampă, autor: Franz von Haklberg und Landau, 53/37 cm.

Planșa XIII. 1, 2. Imaginea de ansamblu a orașului Baia Mare dinspre vest, sfârșitul secolului XVIII, stampă, 25,5/16,5 cm, Nr. inv. IF 742.

Planșa XIV. Scenă alegorică, sfârșitul secolului XVIII, stampă, 39/26, 5 cm, Nr. inv. IF 738.

Planșa XV. 1, 2. Poarta Podului, 1802, acuarelă, 34,6/27,3 cm, Nr. inv. IF 4600.

Planșa XVI. 1, 2. Plan topografic al zonei Baia Mare, 1809, autor: Franz von Haklberg und Landau, 62/47 cm, Nr. inv. IF 726.

Planșa XVII. 1. Ruinele bisericii gotice „Sfântul Ștefan” și turnul-clopotniță, 1842, desen, autor: Zsigmond Pap, 46/35,9 cm, Nr. inv. IF 733; 2. Detaliu de arhitectură gotică de pe latura de vest a Turnului „Sfântul Ștefan”, fotografie, secolul XIX; 3. „Tabla Roland”, basorelief pe latura de sud a Turnului „Sfântul Ștefan”, fotografie, secolul XIX.

MINERIT ȘI MONETĂRIE

Planșa XVIII. 1-4. Ciocane miniere, secolele XVIII-XIX; **5.** Topoare miniere, secolele XVIII-XIX; **6.** Târânoape miniere, secolele XVIII-XIX; **7.** Țâncușe, secolele XVIII-XIX; **8.** Lopată de lemn, secolele XVIII-XIX; **9.** Troc de metal, începutul secolului XIX.

Planșa XIX. 1-4. Opaite de ceramică, secolele XV-XVIII; **5.** Opaite de ceramică, secolele XVIII-XIX; **6.** Matriță din gresie pentru opaite.

Planșa XX. 1, 2. Opaite cu corp deschis, 1742, diametru: 15 cm, Nr. inv. IF 225; **3, 4.** Opaite cu corp deschis, secolele XVIII-XIX; **5-7.** Opaite cu corp deschis, secolele XVIII-XIX, *Valea Borcutului*.

Planșa XXI. 1-5. Opaite cu corp închis, secolele XVIII-XIX.

Planșa XXII. 1-6. Opaite cu corp închis, prima jumătate a secolului XIX.

Planșa XXIII. 1, 2. Mojar, 1774; **3, 4.** Mojar, 1779; **5.** Piatră pentru zdrobit minereu, secolul XIX; **6, 7.** Mojare cu pistil, secolele XVIII-XIX.

Planșa XXIV. 1-3. Mojare de fontă, secolele XVIII-XIX; **4.** Mojar de grafit, fragment, secolul XIX.

Planșa XXV. 1, 2. Polonice de aramă, secolul XVIII; **3.** Capac de vas de probă, secolul XVIII, Nr. inv. IF 377; **4.** Vas de probă, secolul XVIII; **5, 6.** Vas de probă cu ștampila Muzeului orașenesc Baia Mare; **7.** Vase de probă fragmentare, secolul XVIII; **8.** Vatră de ceramică folosită la separarea aurului, secolele XVIII-XIX, Nr. inv. IF 4897.

Planșa XXVI. 1-3. Busole cu arc suspendat, secolele XVIII-XIX.

Planșa XXVII. 1-3. Balanțe din recuzita monetăriei, secolele XVIII-XIX; **4.** Balanță de lemn (probabil pentru cântărirea sării), 1736, lungime: 230 cm, lățime: 40 cm, Nr. inv. IF 764.

Planșa XXVIII. 1, 2. Cântar, secolele XVIII-XIX; **3.** Cântar, secolul XIX; **4.** Set de greutăți, secolul XVIII; **5, 6.** Greutăți, secolul XVIII.

Planșa XXIX. 1, 2. Trusă cu greutăți, 1755; **3-5.** Truse cu greutăți, secolul XVIII.

Planșa XXX. 1. Trusă cu greutăți, 1770; **2, 3.** Truse cu greutăți, secolele XVIII-XIX.

Planșa XXXI. 1. Tașcă de miner, începutul secolului XIX; **2.** Cataramă de la șorț de piele, secolele XVIII-XIX; **3-5.** Baston de lemn cu însemne minerești, începutul secolului XIX; **6.** Cărămizi cu simbolul mineresc, secolele XVIII-XIX.

Planșa XXXII. 1, 2. Medalie de aur, bătută la monetăria din Baia Mare în cinstea voievodului Mihai Viteazul, 1600; **3, 4.** Taler de argint bătut la monetăria din Baia Mare, 1703; **5.** Tipar de sigiliu, *Inspectoratul Superior Minier* din Baia Mare, secolul XVIII, diametru: 3,5 cm, Nr. inv. IM 764; **6.** Tipar de sigiliu, *Oficiul Monetar* din Baia Mare, diametru: 3,6 cm, Nr. inv. IM 824.

Planșa XXXIII. 1-5. Phenigi minieri, aramă, secolele XVII-XVIII.

MEȘTEȘUGURI ȘI BRESLE

Planșa XXXIV. 1. Lada breslei măcelarilor, secolul XVI, lungime: 70 cm, lățime: 43 cm, înălțime: 41 cm, Nr. inv. IF 22; **2.** Tipar de sigiliu al unui meșter măcelar; **3.** Tipar de sigiliu al breslei măcelarilor, 1756, diametru: 3,6 cm, Nr. inv. IM 842; **4.** Turnul Măcelarilor, fotografie după clișeu pe sticlă, secolul XIX.

Planșa XXXV. 1, 2. Sigilii, metal și ceară, breasla croitorilor, 1545; **3.** Măsurător de croitor, 1701, lungime: 77 cm, Nr. inv. IF 4; **4.** Foarfece de croitor, secolul XVIII; **5.** Călcătoare, secolele XVIII-XIX; **6, 7.** Lada breslei croitorilor, 1800, lungime: 79 cm, lățime: 43 cm, înălțime: 36 cm, Nr. inv. IF 18.

Planșa XXXVI. 1, 2. Tipar și sigiliu în ceară, breasla olarilor, 1661, Nr. inv. IF 860, 888; **3.** Roata olarului, secolul XVIII; **4, 5.** Lada breslei olarilor, secolul XVIII, lungime: 64,5 cm, lățime: 43 cm, înălțime: 38 cm; **6.** Vas ceramic, 1773, diametru gură: 35,5 cm, diametru bază: 19,8 cm, înălțime: 55 cm, Nr. inv. IF 6; **7.** Vas ceramic, secolul XVIII, Nr. inv. IF 9.

Planșa XXXVII. 1, 2. Cahle, ceramică nesmălțuită, secolele XV-XVI, Nr. inv. IF 148, 153; **3.** Cahlă, fragment, secolele XV-XVI; **4, 5.** Cahle tip vază, secolele XV-XVI.

Planșa XXXVIII. 1. Cahlă tip vază, secolele XV-XVI; **2.** Cahlă tip vază, secolele XVI-XVII, 23/23 cm, Nr. inv. IF 142; **3-6.** Aplice din ceramică, secolul XVIII (?).

Planșa XXXIX. 1. Vas ceramic, secolul XVIII; **2.** Ol, ceramică neagră, secolele XVIII-XIX; **3.** Vas ceramic, începutul secolului XIX; **4, 5.** Vas din ceramică smălțuită, probabil vatră, 1830; **6, 7.** Vas ceramic (castron), secolul XIX, diametru: 60 cm, Nr. inv. IF 15; **8.** Tipar de sigiliu, breasla olarilor, 1846, diametru: 26 cm, Nr. inv. IF 2394.

Planșa XL. 1, 2. Vase ceramice atribuite meșterilor argintari băimăreni, secolele XVII-XVIII; **3, 4.** Flacoane și fragmente de sticlă atribuite meșterilor argintari băimăreni, secolele XVII-XVIII; **5-7.** Farfurie de cositor, comanda breslei cuțitarilor, 1721, diametru: 31 cm, Nr. inv. IF 118; **8.** Fragment de farfurie, cositor, 1721; **9, 10.** Farfurie de cositor, 1740.

Planșa XLI. 1-3. Farfurie de cositor, secolul XVIII (?); **4, 5.** Capac de cositor, cu buton, secolul XVIII; **6-8.** Farfurie de cositor comandată de breasla cizmarilor, 1802, diametru: 22,4 cm, Nr. inv. IF 117; **9, 10.** Farfurii de cositor, secolul XVIII (?).

Planșa XLII. 1-3. Cană de cositor, secolul XVII, diametru: 12,2 cm; înălțime: 18,3 cm, Nr. inv. IF 112; **4-6.** Cană de cositor, probabil atelier brașovean, secolul XVIII; **7, 8.** Cană de cositor, 1763, diametru: 13 cm, înălțime: 16,6 cm, Nr. inv. IF 109.

Planșa XLIII. 1, 2. Emblema de meșter pantofar, 1575, lungime: 24 cm, Nr. inv. IF 2; **3.** Tipar de sigiliu, breasla cizmarilor, 1757, diametru: 3,2 cm, Nr. inv. IF 2684; **4, 5.** Lada breslei cizmarilor, 1804, Nr. inv. IF 20; **6, 7.** Tabla breslei cizmarilor, 1816; **8.** Lada breslei cizmarilor, 1829; **9.** Tipar de sigiliu, breasla cizmarilor, 1833.

Planșa XLIV. 1-9. Zăvoare masive de porți, secolele XVII-XVIII.

Planșa XLV. 1-7. Lacăte, secolele XVII-XVIII; **8.** Lacăt cu două chei, secolul XVIII.

Planșa XLVI. 1. Cheie, secolele XV-XVII; **2, 3.** Cheie, 1795, lungime: 8,5 cm, lățime: 2,09 cm, Nr. inv. IF 62; **4-9.** Chei, secolul XVIII.

Planșa XLVII. 1-5. Chei, secolul XVIII.

Planșa XLVIII. 1-3. Lada breslelor unite, tâmplari și lăcătuși, secolul XVIII, lungime: 64 cm, lățime: 43 cm, înălțime: 65 cm, Nr. inv. IF 19; **4, 5.** Tabla breslei fierarilor; **6.** Convocator al breslelor unite, lăcătuși și fierari; **7.** Emblema breslei fierarilor; **8.** Lada breslelor unite, tâmplari și lăcătuși, 1840.

Planșa XLIX. 1. Tipar de sigiliu al breslelor unite, tâmplari, lăcătuși, sticlari, armurieri, 1807, diametru: 5 cm, Nr. inv. IM 762; **2.** Tipar de sigiliu al breslelor unite, tâmplari și lăcătuși, 1807; **3.** Tipar de sigiliu al breslelor unite, tâmplari, tinichigii, lăcătuși, sticlari, armurieri, 1861.

Planșa L. 1, 2. Butoi miniatural, simbol al breslei dogarilor, 1867; **3, 4.** Rindea, 1867; **5.** Rindea, 1867, lungime: 80 cm; **6.** Șubler, secolul XIX.

Planșa LI. 1. Rindea, 1868; **2.** Burghiu, secolul XIX; **3.** Mezdrea, secolul XIX; **4.** Compas, secolul XIX; **5.** Lada breslei dogarilor, secolul XVIII, lungime: 55 cm, lățime: 45 cm, înălțime: 40 cm, Nr. inv. IF 2816.

Planșa LII. 1-3. Carnet de călătorie al meșterului dogar Dezsi Marton, 1861-1865; **4.** Membrii breslei dogarilor din Baia Mare, 1856, fotografie, 13/10 cm, Nr. inv. IM 1355; **5.** Emblema fotografului băimărean Urmăși Sándor.

ARME ȘI ACCESORII

Planșa LIII. 1. Buzdugan gotic, secolele XIV-XV; **2, 3.** Buzdugane lamelate, secolele XVI-XVII; **4.** Buzdugan sferic, secolele XVI-XVII, diametru sferă: 7,5 cm, Nr. inv. IF 598; **5, 6.** Buzdugan sferic, secolul XVII, diametru sferă: 8,5 cm, Nr. inv. IF 587; **7.** Buzdugane ghintuite, secolul XVIII; **8.** Buzdugan ghintuit, secolul XVIII, atribuit haiducului Grigore Pinte; **9, 10.** Buzdugane cu lanț, secolele XVII-XVIII.

Planșa LIV. 1-3. Halebarde, secolul XVI; **4-6.** Spade masive la două mâini, secolul XIV, Nr. inv. IF 507-509; **7, 8.** Paloșul orașului (barda gădelui), atelier spaniol, secolele XVI-XVII, lungime: 120 cm, lățime gardă: 12 cm, Nr. inv. IF 482.

Planșa LV. 1. Sabie scurtă, secolul XV, *Firiza*; **2, 3.** Sabie, secolul XVII; **4.** Bardă, secolul XVIII; **5.** Spadă, secolele XVII-XVIII, lungime: 59 cm, lățime gardă: 10,5 cm, Nr. inv. IF 486; **6.** Sabie cu lama zimțată, secolele XVII-XVIII; **7-9.** Iatagane, secolul XVIII.

Planșa LVI. 1, 2. Iatagan, secolul XVIII; **3, 4.** Săbii de husar, secolele XVIII-XIX; **5, 6.** Teacă de sabie, secolul XVIII, lungime: 41 cm, Nr. inv. IF 643; **7, 8.** Teacă de sabie curbată, secolele XVIII-XIX.

Planșa LVII. 1, 2. Pușcă grea, secolele XVI-XVIII, calibru: 30 mm; **3.** Pușcă grea, archebuza, secolul XVII; **4-6.** Pușcă *Vendl*, secolul XVIII, calibru: 12 mm; **7, 8.** Pușcă *Ferda*, secolul XVIII, calibru: 11,5 mm; **9.** Puști, secolele XVIII-XIX.

Planșa LVIII. 1, 2. Pistol oriental cu cremene, secolul XVIII, calibru: 16 mm, Nr. inv. IF 567; **3, 4.** Pistol cu cremene, secolul XVIII, calibru: 12 mm; **5, 6.** Pistol oriental cu cremene, secolul XVIII, calibru: 18 mm; **7, 8.** Pistol cu cremene, secolul XVIII, calibru: 18 mm, Nr. inv. IF 480, atribuit haiducului Grigore Pinte.

Planșa LIX. 1, 2. Pistoale cu cremene, secolul XVIII; **3, 4.** Pistoale, secolele XVIII-XIX; **5, 6.** Pistol, secolele XVIII-XIX; **7, 8.** Cocos de armă, secolele XVIII-XIX; **9** Sigiliu în ceară a breslelor unite, tâmplari, lăcătuși, sticlari, armurieri, 1807; **10.** Simbolul armurierilor, detaliu de pe tiparul de sigiliu al breslelor unite, 1807.

Planșa LX. 1, 2. Cuirasă, față și spate, secolul XVIII (?); **3, 4.** Coifuri, secolul XVIII (?); **5.** Mănușă, secolul XVIII (?); **6.** Apărătoare de obraz, secolul XVIII (?).

Planșa LXI. 1. Cămașă de zale, secolul XVIII, atribuită haiducului Grigore Pinte; **2-4.** Cornuri de praf de pușcă, secolele XVIII-XIX; **5.** Căuce, secolul XVIII; **6.** Ploască de lemn, secolele XVIII-XIX; **7.** Chimir, secolul XVIII.

Planșa LXII. 1. Tipar de sigiliu al breslei șelarilor și curelarilor, 1651, diametru: 3,3 cm, Nr. inv. IF 887; **2, 3.** Șa de lemn, secolele XVIII-XIX; **4, 5.** Șa cu decor din sidef, secolul XVIII (?); **6.** Scăriță de caleașcă, secolul XVIII (?); **7.** Scărițe de șa, secolul XVIII.

Planșa LXIII. 1. Potcoave, secolul XVIII; **2, 3.** Zăbale, secolul XVIII; **4-6.** Pinteni, secolul XVIII; **7.** Cătușă, secolul XVIII (?).

VIAȚĂ URBANĂ

Planșa LXIV. 1-4. Tipar de turte, 1608, lungime: 78 cm, Nr. inv. IF 16; **5, 6.** Clopot de bronz, 1721, greutate: 9 kg.

Planșa LXV. 1. Sfeșnic, secolele XVIII-XIX, înălțime: 29,5 cm, Nr. inv. IF 2660; **2, 3.** Sfeșnic, secolele XVIII-XIX; **4.** Sfeșnice, secolul XIX; **5.** Foafece pentru lumânări, secolul XVIII; **6.** Obiecte de uz casnic, secolul XIX.

Planșa LXVI. 1-3. Mojare de uz casnic, secolele XVIII-XIX; **4.** Mojar farmaceutic, secolele XVIII-XIX; **5-7.** Căni din tablă de cupru, secolele XVIII-XIX; **8.** Căni (măsuri) din tablă de cupru, secolul XIX.

Planșa LXVII. 1. Vase din ceramică neagră, secolul XVIII; **2.** Farfurie, secolul XVIII, diametru: 13 cm; **3.** Farfurie, secolele XVIII-XIX; **4, 5.** Pahar de sticlă, secolul XVIII, diametru gură: 9,5 cm, înălțime 16,5 cm, Nr. inv. IF 772.

Planșa LXVIII. 1. Pahar de sticlă, secolul XVIII, diametru gură: 9,3 cm, înălțime: 14,2 cm, Nr. inv. IF 771; **2.** Pahar de sticlă, secolul XVIII; **3.** Fragment, vas cobalt, secolul XVIII; **4.** Ceașcă, porțelan pictat, secolele XVIII-XIX.

Planșa LXIX. 1-3. Glob pământesc, secolul XVIII.

Planșa LXX. 1-6. Tipare de ceramică, secolele XVIII-XIX.

Planșa LXXI. 1-4. Panorama orașului Baia Mare, u/p, 1854, autor Mezei József.